

Πανελλήνιο Γλωσσολογικό Συνέδριο

ΤΖΑΡΤΖΑΝΕΙΑ 2012

«Οι γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες της Νέας Ελληνικής Γλώσσας
και η παρουσία τους στην εκπαίδευση»

Τύρναβος, 7-9 Δεκεμβρίου 2012

Εμμανουήλαιο Πνευματικό Κέντρο

Συνδιοργανωτές

Περιφέρεια Θεσσαλίας – Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Λάρισας

Δήμος Τυρνάβου

Με την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού

Π ρ ό γ ρ α μ μ α

Π α ρ α σ κ ε υ ή 7 Δ ε κ ε μ β ρ ί ο υ 2 0 1 2

17.00-18.00	Προσέλευση– Εγγραφές	
18.00-18.30	Χαιρετισμοί από εκπροσώπους των:	Περιφέρεια Θεσσαλίας Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Λάρισας Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Θεσσαλίας Κήρυξη της έναρξης του Συνεδρίου από το Δήμαρχο Τυρνάβου
Προεδρείο: Θ. Μπεχλιβάνης Ι. Κανδήλα	18.30-19.15	Προσκεκλημένη ομιλήτρια Διαλεκτικός πλούτος και πολιτιστική κληρονομιά. Αγγελική Ράλλη , Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών
	19.15-19.30	Συζήτηση – Ερωτήσεις
	19.30-19.50	Οι νεοελληνικές διάλεκτοι στη γλωσσική διδασκαλία: δυνατότητες και προοπτικές. Ειρήνη Κορρέ , Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
	19.50-20.10	Το ιδιοματικό υπόβαθρο της Κοινής Νεοελληνικής. Νικόλαος Παντελίδης , Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ
	20.10-20.30	Είναι τα ιδιώματα των Βορείων Σποράδων θεσσαλικά ιδιώματα; Σταμάτης Μπέης , Ερευνητής, Ακαδημία Αθηνών ΚΕΝΔΙ, Ευγενία Μαγουλά , Επίκουρη Καθηγήτρια, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
	20.30-21.00	Συζήτηση – Ερωτήσεις

Σάββατο 8 Δεκεμβρίου 2012 (πρωινές συνεδρίες)

	10.00-10.20	Η μετάφραση ως μέσο διάχυσης γλωσσικής ιδεολογίας αναφορικά με το θεσσαλικό ιδίωμα. Ευάγγελος Κουρδής , Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΑΠΘ
Προεδρείο:	10.20-10.40	Οι Έλληνες μετανάστες στη Σουηδία και ο γλωσσικός κώδικάς τους. Μάγδα Βίτσου , Νηπιαγωγός, Υποψήφια Διδάκτωρ Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Πασχάλης Δήμου , Δάσκαλος – Διευθυντής 30ού Δ. Σχ. Βόλου, Υποψήφιος Διδάκτωρ ΠΤΔΕ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Μαρ. Μακρή - Τσιλιπάκου	10.40-11.00	Ο νεανικός συντομευμένος λόγος ως κοινωνική ποικιλότητα: αναγνώριση, χρήση, λειτουργικότητα. Ρούλα Κίτσιου , Υποψήφια Διδάκτωρ ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Γιώργος Ανδρουλάκης , Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Κ. Ντίνας	11.00-11.30	Συζήτηση – Ερωτήσεις
	11.30-12.00	Δ ι ά λ ε ι μ μ α - κ α φ έ ς
	12.00-12.45	Προσκεκλημένη ομιλήτρια Διαστάσεις κοινωνικής ποικιλότητας: κοινότητα και άτομο. Μαριάνθη Μακρή-Τσιλιπάκου – καθηγήτρια Α.Π.Θ.
Προεδρείο:	12.45-13.00	Συζήτηση – Ερωτήσεις
Γ. Ανδρέου	13.00-13.20	Γλωσσική/ σημειωτική ποικιλότητα και πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού των μαθητών. Δημήτρης Κουτσογιάννης , Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
Ν. Μήτσης	13.20-13.40	Γλωσσική ποικιλότητα σε δύο είδη γραπτών κειμένων εφήβων μαθητών Γυμνασίου και Λυκείου. Γεωργία Ανδρέου , Καθηγήτρια ΠΤΕΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Μαρία Λιάκου , Υποψήφια διδάκτωρ ΠΤΕΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
	13.40-14.00	Συζήτηση – Ερωτήσεις
	14.00-16.30	Μ ε σ η μ ε ρ ι α ν ό δ ι ά λ ε ι μ μ α

Σάββατο 8 Δεκεμβρίου 2012 (απογευματινές συνεδρίες)

Προεδρείο: Δημ. Παπαζαχαρίου Αγγ. Ράλλη	16.30-16.50	Διαλεκτική συρρίκνωση και κοινωνιογλωσσικές παράμετροι: Η περίπτωση του ιδιώματος των Βεντζίων Γρεβενών. Νικόλαος Ντάγκας , Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Εσπερινό Γυμνάσιο Πολυγύρου
	16.50-17.10	Η σχέση κοινωνικών παραγόντων και φωνητικής πραγμάτωσης των φθόγγων: Ο σχεδιασμός μιας έρευνας. Θεοφανώ Χρίστου , Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Εργαστηριακή Συνεργάτιδα, ΤΕΙ Ηπείρου
	17.10-17.30	Η μορφολογική ποικιλότητα στα σχολικά εγχειρίδια της Γραμματικής. Γιαννούλα Γιαννουλοπούλου , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΕΚΠΑ
	17.30-18.00	Συζήτηση – Ερωτήσεις
18.00-18.30		Δ ι ά λ ε ι μ μ α – κ α φ έ ς
Προεδρείο: Αργ. Αρχάκης Μ. Κακριδή- Ferrari	18.30-18.50	Συγκλίσεις και αποκλίσεις στην κειμενογλωσσική συμπεριφορά αυτοχθόνων και αλλοδαπών μαθητών/τριών. Αργύρης Αρχάκης , Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών, Ανθίπη Δούκα , Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών
	18.50-19.10	Απεικονίσεις των κοινωνικών διαλέκτων στην τηλεοπτική σειρά Εργαζόμενη γυναίκα: Πρόταση διδακτικής αξιοποίησης των κοινωνιολέκτων στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας. Ελένη Γκαντιά , Φιλολόγος - Νηπιαγωγός, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Παιδαγ. Τμ. Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας, Ελένη Εξαρχοπούλου , Φιλολόγος, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Παιδαγ. Τμ. Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας
	19.10-19.30	Η επίδραση της κοινωνικής θέσης στην κατανόηση καθημερινών γραπτών κείμενων σε μαθητές που βρίσκονται στο τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Κώστας Γκαραβέλας , Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, επιστημονικός συνεργάτης ΤΕΙ Ηπείρου
	19.30-20.00	Συζήτηση – Ερωτήσεις

Κυριακή 9 Δεκεμβρίου 2012

<p style="text-align: center;">Προεδρείο</p> <p style="text-align: center;">Αν. Μάτος</p> <p style="text-align: center;">Ρ. Βερέμη</p>	10.00-10.20	<p>Η θέση των διαλέκτων στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ένα παράδειγμα αξιοποίησης της ποντιακής.</p> <p>Βασίλης Συμεωνίδης, Φιλολόγος 3ο Γενικό Λύκειο Δράμας</p>
	10.20-10.50	<p>Γλωσσική ποικιλία και γραμματική διδασκαλία: Απόπειρα καθορισμού των όρων και των ορίων για τη σύνταξη μιας σύγχρονης γραμματικής επικοινωνιακού τύπου.</p> <p>Ναπολέων Μήτσης, Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Μαρία Παραδιά, Σχολική Σύμβουλος Δ.Ε.</p>
	10.50-11.10	<p>Διδακτική αξιοποίηση του θεσσαλικού ιδιώματος.</p> <p>Κώστας Δ. Ντίνας, Καθηγητής, Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Ελένη Σωτηρίου, Υποψήφια Διδάκτωρ ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας</p>
	11.10-11.30	Συζήτηση – Ερωτήσεις
11.30-12.00	<p>Τιμητική Βράβευση Γεωργίου Καλακαλά</p> <p>Γλύπτης, Καθηγητής ΑΣΚΤ</p>	
12.00-12.15	Δ ι ά λ ε ι μ μ α κ α φ έ ς	
<p style="text-align: center;">Προεδρείο</p> <p style="text-align: center;">Στ. Νταβαρούκα</p> <p style="text-align: center;">Δ. Χαλούλης</p>	12.15-12.35	<p>Ψευδόφιλες λέξεις μεταξύ της κοινής νέας ελληνικής γλώσσας και της κατωιταλικής διαλέκτου στα σχολικά εγχειρίδια της Κάτω Ιταλίας.</p> <p>Δημήτριος Σταφίδας, Δάσκαλος, Πανεπιστήμιο Innsbruck, Θεοδώρα Αραμπατζή, Δασκάλα, Διεθνής Βιβλιοθήκη</p>
	12.35-12.55	<p>Έρευνα 20 ψευδόφιλων λέξεων μεταξύ κοινής νέας ελληνικής και κυπριακής στο γυμνάσιο.</p> <p>Μαριάννα Κατσογιάννου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Νάντια Χατζοπούλου, Υποψήφια Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Κύπρου</p>
	12.55-13.15	Συζήτηση – Ερωτήσεις
13.15-14.00	<p>Λήξη – Απολογισμός</p> <p>Μ. Κακριδή- Φερράρι Δ. Παπαζαχαρίου Γ. Ανδρουλάκης Α. Μάτος</p>	

Περιλήψεις εργασιών

Γλωσσική ποικιλότητα σε δύο είδη γραπτών κειμένων εφήβων μαθητών Γυμνασίου και Λυκείου.

Ανδρέου Γεωργία, Καθηγήτρια ΠΤΕΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,

Λιάκου Μαρία, Υποψήφια διδάκτωρ ΠΤΕΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Λέξεις – κλειδιά: Γλωσσική ποικιλότητα, Είδη κειμένων, Εφηβική ηλικία.

Περίληψη:

Οι γεωγραφικές και κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες κάνουν πάντοτε αισθητή την παρουσία τους στη γλωσσική κοινότητα. Η αποδοχή της γλωσσικής διαφοροποίησης (ποικιλότητας) ως σύμφυτου χαρακτηριστικού της γλώσσας των εφήβων παίζει σημαντικό ρόλο στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στο σχολείο. Ειδικότερα, όσον αφορά τις κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες (ή κοινωνιολέκτους), η γλώσσα διαφοροποιείται όχι μόνο σε σχέση με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του ομιλητή (φύλο, ηλικία, μόρφωση, κοινωνική τάξη, επάγγελμα κ.ά.) αλλά και σε σχέση με τις κοινωνικές περιστάσεις στις οποίες αυτός εκφράζεται. Γι' αυτό σημαντική πηγή γλωσσικής ποικιλίας αποτελούν και οι διαφορές μεταξύ διαφορετικών κειμενικών ειδών (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999). Οι μαθητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μαθαίνουν να επεξεργάζονται και να παράγουν κείμενα αφηγηματικά και μη αφηγηματικά. Τα αφηγηματικά κείμενα είναι αυτά τα οποία εκφράζουν κατά κύριο λόγο παρελθοντικές εμπειρίες δίνοντας έμφαση στις ανθρώπινες δράσεις και εμπειρίες. Τα εκτός αφήγησης και περιγραφής κείμενα αποκαλούνται από τους Γεωργακοπούλου και Γούτσο (1999) μη αφηγηματικά και ορίζονται «ως η κατηγορία κειμένων που συμμετέχουν στην ανταλλαγή γλωσσικών πληροφοριών και την προώθηση της γνώσης χωρίς να στηρίζονται στην αφήγηση».

Με βάση τα παραπάνω, σκοπός της έρευνάς μας ήταν να μελετήσουμε το αν οι έφηβοι διαφοροποιούνται ως προς τη χρήση λεξιλογίου στα αφηγηματικά και στα σαφώς πιο απαιτητικά μη αφηγηματικά κείμενα. Συγκεκριμένα, η έρευνά μας πραγματοποιήθηκε σε δημόσια αστικά Γυμνάσια και Λύκεια της Λάρισας με παιδιά που φοιτούσαν στην Γ' Γυμνασίου και τη Β' Λυκείου αντίστοιχα. Για τη συλλογή των δεδομένων μας ακολουθήθηκε η εξής μεθοδολογία: Διανεμήθηκε στους μαθητές ένα κείμενο προς ανάγνωση γύρω από το θέμα του ρατσισμού και τους ζητήθηκε να παράγουν δύο κείμενα, ένα αφηγηματικό και ένα μη αφηγηματικό, σε πλαίσια επικοινωνιακής προσέγγισης. Τα ερωτήματα που τους δόθηκαν ήταν ίδια για τους μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου. Είχε βέβαια προηγηθεί από τους διδάσκοντες καθηγητές τους διδασκαλία των αντίστοιχων ενοτήτων των σχολικών βιβλίων Νεοελληνική Γλώσσα (Γ' Γυμνασίου) και Έκφραση-Έκθεση (Β' Λυκείου). Για την αξιολόγηση επικεντρωθήκαμε στη σύγκριση λεξιλογικών ικανοτήτων των μαθητών του Γυμνασίου με του Λυκείου αντίστοιχα και στα δύο είδη κειμένων.

Τα αποτελέσματα γενικά έδειξαν πως οι μαθητές βρίσκονται σε γλωσσικό επίπεδο ανάπτυξης που αντιστοιχεί στην ηλικία τους. Παρατηρήθηκε, όμως, και μη αναμενόμενη γλωσσική εξέλιξη των παιδιών τόσο ηλικιακή όσο και ανάμεσα στα δύο είδη κειμένων που εξετάσαμε.

Βιβλιογραφία:

Γεωργακοπούλου Α. & Γούτσος Δ., (1999). Κείμενο και επικοινωνία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κακριδή Μ., Κατή Δ. & Νικηφορίδου Β., (1999). Γλωσσική ποικιλία και σχολική εκπαίδευση. Γλωσσικός Υπολογιστής 1 (1): 103-112.

Συγκλίσεις και αποκλίσεις στην κειμενογλωσσική συμπεριφορά αυτοχθόνων και αλλοδαπών μαθητών/τριών.

Αρχάκης Αργύρης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών, **Δούκα Ανθήπη**, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Λέξεις – κλειδιά: φύλο, συνύπαρξη μαθητών διαφορετικής καταγωγής, θεματικός προσανατολισμός, κειμενικό είδος, κειμενική έκταση.

Περίληψη:

Τις τελευταίες δεκαετίες συνυπάρχουν στις τάξεις του ελληνικού σχολείου αυτόχθονες και αλλοδαποί μαθητές λόγω των πολλών και ποικίλων μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα (Κοιλιάρη 2005). Ένα από τα κρίσιμα ζητήματα που ανακύπτουν από τη συνύπαρξη αυτή είναι οι συγκλίσεις ή/και οι αποκλίσεις που παρουσιάζουν οι κειμενογλωσσικές συμπεριφορές μαθητών και μαθητριών με διαφορετική καταγωγή που συνυπάρχουν στο ελληνικό σχολείο (βλ. σχετικά Τσοκαλίδου 2012). Στο πλαίσιο αυτό, θα διερευνήσουμε στην ανακοίνωσή μας τον τρόπο με τον οποίο μαθητές/τριες αυτόχθονες και αλβανικής καταγωγής αναπτύσσουν ένα θέμα έκθεσης το οποίο αφορά τα μειονεκτήματα αλλά και πλεονεκτήματα της μετανάστευσης σε μια ξένη χώρα. Το υλικό μας αποτελείται από 160 γραπτά μαθητών Λυκείου, ελληνικής και αλβανικής καταγωγής, και συνελέγη στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος «Εκπαίδευση Αλλοδαπών και Παλινοστούντων, Δράση 5.1: ανίχνευση αναγκών για την ενίσχυση της γλώσσας καταγωγής των παλινοστούντων μαθητών» που εκπονείται από το ΑΠΘ.

Ειδικότερα, διερευνούμε τις διαφοροποιήσεις που παρουσιάζουν τα γραπτά των μαθητών/τριών διαφορετικής καταγωγής του δείγματός μας

- ως προς τον θεματικό προσανατολισμό που ακολουθούν προκειμένου να αναπτύξουν το θέμα που τους έχει δοθεί
- ως προς το κειμενικό είδος που επιλέγουν για να αναπτύξουν το θέμα τους
- ως προς την έκταση σε λέξεις των κειμένων τους,

Από την ποιοτική και ποσοτική διερεύνηση των δεδομένων μας, προέκυψαν μεταξύ άλλων τα ακόλουθα πορίσματα:

- Οι μαθητές/τριες αλβανικής καταγωγής, όντας μέλη μεταναστευτικών κοινοτήτων, αναπτύσσουν το θέμα τους καταθέτοντας αρνητικές και θετικές εμπειρίες που σχετίζονται με τη μετακίνηση σε ξένη

χώρα. Από την άλλη, οι μαθητές/τριες ελληνικής καταγωγής, οι οποίοι/ες πιθανότατα δεν έχουν βιώσει μεταναστευτική εμπειρία, αναπτύσσουν το θέμα τους καταθέτοντας κυρίως συστάσεις και προτροπές προς φίλους/ες τους που πρόκειται να μεταναστεύσουν.

- Ιδιαίτερα σημαντικός φαίνεται να είναι ο ρόλος του φύλου στη διαφοροποίηση της κειμενογλωσσικής συμπεριφοράς του μαθητικού πληθυσμού του δείγματός μας: τα κορίτσια, ανεξάρτητα από την καταγωγή τους, χρησιμοποιούν την αφήγηση σε μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τα αγόρια που φαίνεται να επιλέγουν στοιχεία επιχειρηματολογίας στην πραγμάτευση του θέματος.
- Τα κορίτσια, αυτόχθονα και μη, επιλέγουν να αναπτύξουν το συγκεκριμένο θέμα σε μεγαλύτερη έκταση λέξεων σε σχέση με τα αγόρια, αυτόχθονα και μη, τα οποία παράγουν κατά κύριο λόγο μικρότερο μέσο όρο λέξεων στα γραπτά τους.
- Η ερμηνευτική υπόθεση με την οποία προσεγγίζουμε τις παραπάνω διαφοροποιήσεις ως προς το φύλο είναι ότι τα αγόρια και τα κορίτσια αλβανικής καταγωγής ακολουθούν διαδικασίες αφομοίωσης έχοντας ως σημείο αναφοράς τους τις αντίστοιχες κειμενογλωσσικές συμπεριφορές των αγοριών και κοριτσιών που ανήκουν στην ισχυρή ομάδα των αυτοχθόνων (βλ. σχετικά Tajfel 1981, Coates, 1993).

Βιβλιογραφία

Coates, J. (1993). *Women, Men and Language: Studies in Language and Linguistics*. 2^η εκδ. [1^η έκδ: 1986]. Longman: London.

Κουλιάρη Α. (2005). *Πολυγλωσσία και γλωσσική εκπαίδευση. Μια κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge: Cambridge University Press.

Τσοκαλίδου, Ρ. (2012). *Χώρος για δύο: Θέματα διγλωσσίας και εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.

Οι Έλληνες μετανάστες στη Σουηδία και ο γλωσσικός κώδικάς τους.

Βίτσου Μάγδα, Νηπιαγωγός, Υποψήφια Διδάκτωρ Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Δήμου Πασχάλης, Δάσκαλος – Διευθυντής 30ού Δ. Σχ. Βόλου, Υποψήφιος Διδάκτωρ ΠΤΔΕ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο

Λέξεις – κλειδιά: ομογένεια, δημοτική γλώσσα, γλωσσικό ιδίωμα, μετανάστευση

Περίληψη:

Στην παρούσα μελέτη διερευνάται το πλαίσιο μέσα από το οποίο δημιουργήθηκαν στη Σουηδία οι προϋποθέσεις για θετική αποδοχή της δημοτικής γλώσσας των μελών των πρώτων μεταναστευτικών ρευμάτων, όπως η κοινωνική σύνθεση και το μορφωτικό επίπεδο. Όλα τα μέλη της ελληνικής γλωσσικής

κοινότητας χρησιμοποιούσαν ως όργανο επικοινωνίας την ελληνική δημοτική γλώσσα, όπως την είχαν μάθει κατά την σύντομη φοίτησή τους στα δημοτικά σχολεία της χώρας και όπως την χειρίζονταν στην προφορική της διάσταση, οπότε και τα ελληνόπουλα κατά την πρώτη τους κοινωνικοποίηση μεγάλωναν σε γλωσσικό οικογενειακό περιβάλλον, του οποίου όργανο επικοινωνίας ήταν η δημοτική ελληνική γλώσσα με ποικίλα λεκτικά συμπληρώματα από τοπικά ιδιώματα των περιοχών καταγωγής των γονέων τους (Μιχελάκη, Χουρδάκης, 2004). Η θέση αυτή άλλωστε συζητείται στην ελληνική βιβλιογραφία από τον Γκότοβο (1988), ο οποίος αναλύει την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας στους μετανάστες της δεύτερης γενιάς στη Γερμανία.

Η διασπορική γλώσσα στην περίπτωση μας, δεν είναι η κυρίαρχη γλώσσα του περιβάλλοντος των ομογενών. Η σύνδεσή της με θεσμικούς και κοινωνικούς ρόλους είναι συγκεκριμένη και περιορισμένη, όπως επίσης και οι λειτουργίες της αναφορικά με την κάλυψη των επικοινωνιακών, κοινωνικών και ψυχολογικών αναγκών των διασπορικών υποκειμένων (Δαμανάκης, 2006).

Μέσα σε ένα γλωσσικά στεγανοποιημένο και κοινωνικοπολιτισμικά περιχαρακωμένο περιβάλλον, το γλωσσικό αισθητήριο των μεταναστών ακολούθησε τον εξελικτικό δρόμο που αναζητεί μια ζωντανή γλώσσα. Η δημοτική γλώσσα υπήρξε γι' αυτούς το μοναδικό όργανο επικοινωνίας, δίπλα από τη σουηδική γλώσσα, που υποχρεωτικά εξελίσσονταν σε κύριο όργανο επικοινωνίας και συνεννόησης με τα μέλη της μείζονος κοινωνίας

ς και με τα μέλη των υπολοίπων μειονοτήτων που εργάζονταν στη χώρα (Gougoulakis 2006).

Στο συγκεκριμένο γλωσσικό περιβάλλον, η συστηματικότερη καλλιέργεια της ελληνικής δημοτικής γλώσσας υπήρξε αποκλειστική αποστολή του «ελληνικού σχολείου», με το ισχνό εβδομαδιαίο πρόγραμμα που διέθετε για τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας (Γεωργογιάννης, Κυπριανού, 2009).

Για την εκπόνηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η κλασική ιστορική μέθοδος. Επιχειρήθηκε η έρευνα των πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, οι οποίες συγκεντρώθηκαν ελέχθησαν για την αξιοπιστία τους. Η ανίχνευση της διαλεκτικής σχέσης (σχέση αλληλεπίδρασης) ανάμεσα σε ορατές και βαθιές αιτίες καθόρισε, εξάλλου, την ερμηνεία ορισμένων γεγονότων και εξελίξεων. Εξετάστηκαν επίσης και οι οικονομικές συνθήκες που ισχύουν για την επίτευξη των στοχεύσεων, εθνικών, κοινωνικών, επαγγελματικών, ηθικών και πολιτισμικών, όπως επίσης και το αναλυτικό πρόγραμμα (läroplan) σχετικά με την αντιμετώπιση της διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας των μεταναστών (Γκότοβος, 2007).

Κλείνοντας, ελπίζουμε μέσω από την παρούσα μελέτη να παρουσιαστεί η γλωσσική πραγματικότητα των Ελλήνων μεταναστών στη Σουηδία, όπως αυτή εξελίχτηκε τα τελευταία 50 χρόνια ύπαρξης της Ελληνικής παροικίας στη Σουηδία.

Βιβλιογραφία

Gougoulakis, P., (2006), *Bildning och lärande – om folkbildningens pedagogik*. Stockholm: Bilda/ABF.

Γεωργογιάννης, Π. & Κυπριανού, Δ. (2009). Η ελληνική πολιτική για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στις χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης. Στο: Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.), *Η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης στην Ελλάδα και το εξωτερικό*. Πάτρα: ΚΕ.ΔΕ.Κ..

Γκότοβος, Α. (1988). Η εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας στους μετανάστες της δεύτερης γενιάς. Υπαρκτές μορφές προφορικού και γραπτού λόγου ως προϋποθέσεις για τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας. *Επιστημονική Επετηρίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 273-480.

Γκότοβος, Α. (2007). Εθνική, εθνοτική και πολιτισμική ταυτότητα: Διασπορές, διαφορές και πατρίδες. *Επιστήμες της Αγωγής (Πρώην Σχολείο και Ζωή). Νεοελληνική Διασπορά. Όψεις της ιστορίας της και της εκπαίδευσής της* (τχ. 3), σσ. 23-48.

Δαμανάκης, Μ. (2006). Ελληνική γλώσσα και διασπορά. Περιβάλλον, γλώσσα, υποκείμενο. Στο: *Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα: «Η Ελληνική Γλώσσα ως δεύτερη/ξένη. Έρευνα, Διδασκαλία, Εκμάθηση»*, Φλώρινα 12-14 Μαΐου 2006, σσ. 19-33. [<http://www.ediamme.edc.uoc.gr/download.php?id=1068203,396,4> (ανακτήθηκε στις 4.4.2011)]

Μιχελακάκη Θ., Χουρδάκης Α. (επιμ.) (2004), *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς. Έρευνα και Διδασκαλία*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο (2 τόμοι).

Η μορφολογική ποικιλότητα στα σχολικά εγχειρίδια της Γραμματικής.

Γιαννουλοπούλου Γιαννούλα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΕΚΠΑ

Λέξεις – κλειδιά: Μορφολογική ποικιλότητα, Σχολικά εγχειρίδια Γραμματικής, Διατοπική, διαστρωματική, διαφασική, διαμεσική, διαχρονική ποικιλότητα

Περίληψη:

Στόχος της εργασίας είναι να διερευνήσει εάν στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια της Γραμματικής αποτυπώνεται η γεωγραφική και κοινωνιογλωσσική ποικιλότητα στο επίπεδο της μορφολογίας.

Η βασική υπόθεση εργασίας είναι ότι οι νεοελληνικές γεωγραφικές διάλεκτοι εμφανίζουν διαφορές στο επίπεδο της μορφολογίας, οι οποίες μπορούν να εντοπιστούν τόσο στην κλιτική μορφολογία (π.χ. ο σχηματισμός του παρατατικού χρόνου: *τραγούδαγα/ τραγουδούσα*), όσο και στις διαδικασίες σχηματισμού λέξεων (παραγωγή, σύνθεση) (πρβ. Γιαννουλοπούλου 2006, 2010). Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι η ποικιλότητα που οφείλεται στη γεωγραφική διαφοροποίηση (κυρίως στον άξονα βόρειων και νότιων διαλέκτων) προσλαμβάνει και χαρακτηριστικά κοινωνιογλωσσικής ποικιλότητας με την απόδοση χαμηλού κύρους σε μορφές προφορικές ή νεότερες (π.χ. *τραγούδαγα*) ανεξάρτητα από την γεωγραφική τους προέλευση.

Τα σχολικά εγχειρίδια της Γραμματικής του Δημοτικού και του Γυμνασίου εξετάζονται ως προς:

α) το αν περιλαμβάνουν τη μορφολογική ποικιλότητα στην παρουσίαση των μορφολογικών δομών και διαδικασιών και σε ποια μέρη του λόγου,

β) το αν χαρακτηρίζουν την ποικιλότητα ως γεωγραφική ή κοινωνιογλωσσική ή υφολογική,

γ) το αν η παρουσία της μορφολογικής ποικιλότητας στις Γραμματικές είναι λειτουργικό στοιχείο της διδασκαλίας της νεοελληνικής γλώσσας.

Εκτός από τα σχολικά εγχειρίδια της Γραμματικής ερευνάται και η παρουσία της μορφολογικής ποικιλότητας σε έργα αναφοράς, όπως η Γραμματική του Τριανταφυλλίδη και η Γραμματική των Κλαίρη-Μπαμπινιώτη.

Στην ανάλυση της γλωσσικής ποικιλότητας ακολουθείται το θεωρητικό μοντέλο του Berruto 1993 για την ιταλική, το οποίο αναγνωρίζει τέσσερις διαστάσεις της γλωσσικής ποικιλότητας: τη *διατοπική* (στο γεωγραφικό άξονα), τη *διαστρωματική* (στον κοινωνικό άξονα), τη *διαφασική* (στον άξονα της περιστασης επικοινωνίας) και τη *διαμεσική* (στον άξονα του διαύλου επικοινωνίας). Υποστηρίζεται ότι στον εντοπισμό της ποικιλότητας της ελληνικής πρέπει να συνυπολογιστούν οι τέσσερις παραπάνω διαστάσεις, καθώς και εκείνη της *διαχρονικής* ποικιλότητας με την αποκρυστάλλωση σε λόγιο και λαϊκό επίπεδο που αυτή έχει λάβει στη συγχρονία της νέας ελληνικής.

Επιπλέον, λαμβάνονται υπόψη και αντίστοιχες έρευνες για την παρουσία της γλωσσικής ποικιλότητας στα ιταλικά εγχειρίδια της σχολικής γραμματικής (πρβ. Fiorentino 1997), αφού η ιταλική γλώσσα είναι συγκρίσιμη με την ελληνική, τόσο λόγω της σημαντικής διαλεκτικής ποικιλότητας που εμφανίζει, όσο και λόγω του γλωσσικού ζητήματος που –όπως και στην ελληνική– χαρακτήρισε την ιστορία της.

Βιβλιογραφία

Berruto, G. 1993. "Varietà diamesiche, diastratiche, diafasiche". Στο Sobrero, A.A. (επιμ.) *Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi*. Ρώμη: Laterza, 37-92.

Fiorentino, G. 1997. "Quale italiano parlanolegrammatiche?". Στο Calo, R. & S. Ferreri (επιμ.) *Il testo di scuola. Libridi testo, linguaggio e educazione linguistica*. Φλωρεντία: La Nuova Italia, 109-130.

Giannouloupoulou, G. 2006. "Dialectological Research and Linguistic Theory: The Case of Compounding". Στο Janse, M., B. D. Joseph & A. Ralli (επιμ.) *Proceedings of the 2nd International Conference of Modern Greek Dialects and Linguistic Theory*. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών, 68-82.

Giannouloupoulou, G. 2010. «Diminutive suffixes in modern Greek dialects». Στο Ralli, A., B. Joseph, M. Janse & Ath. Karasimos (επιμ.), *Proceedings of the 4th International Conference of Modern Greek Dialects and Linguistic Theory (MGDLT4)*. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών, 69-73.

Γραμματικές

Κλαίρης, Χ. – Μπαμπινιώτης, Γ. 2005. *Γραμματική της νέας ελληνικής. Δομολειτουργική –επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τριανταφυλλίδη, Μ. [1941] 2002. *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.

Φιλιππάκη, Ειρ., Γ. Κοτζόγλου, Μ. Γεωργιαφέντης, Μ. Λουκά 2012. *Γραμματική Ε', Στ' Δημοτικού*. ΥΠΕΠΘ / Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Απεικονίσεις των κοινωνικών διαλέκτων στην τηλεοπτική σειρά *Εργαζόμενη Γυναίκα*: Πρόταση διδακτικής αξιοποίησης των κοινωνιολέκτων στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας.

Γκαντιά Ελένη, Φιλολόγος - Νηπιαγωγός, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας,

Εξαρχοπούλου Ελένη, Φιλολόγος, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Λέξεις – κλειδιά: Γλωσσική ποικιλία, κοινωνιόλεκτοι, πρότυπη γλώσσα, τηλεοπτικό υλικό, γλωσσική εκπαίδευση

Περίληψη:

Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ανομοιογένεια και ποικιλότητα, η οποία προσδιορίζεται από τη γεωγραφική περιοχή, την κοινωνική ομάδα ή την περίσταση επικοινωνίας. Οι *κοινωνικές ποικιλίες* ή *κοινωνιόλεκτοι*, που αποτελούν την «κάθετη» διαίρεση σε μια γλωσσική κοινότητα (με «οριζόντια» τη γεωγραφική), αποκαλύπτουν -ανάμεσα στα άλλα- και στοιχεία της *κοινωνικής ταυτότητας* του χρήστη τους και δημιουργούνται με βάση παράγοντες που διαμορφώνουν την κοινωνική δομή μιας κοινότητας, όπως είναι η ηλικία, το φύλο, η μόρφωση, η κοινωνική θέση, η ιδεολογία, το επάγγελμα ή η ασχολία.

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται ο τρόπος αναπαράστασης των κοινωνικών ποικιλιών της ελληνικής γλώσσας στην τηλεοπτική σειρά «*Εργαζόμενη Γυναίκα*», που ξεκίνησε να προβάλλεται από την ιδιωτική τηλεόραση το 2009. Τα επεισόδια που επιλέχθηκαν προς επεξεργασία και τα οποία ανήκουν στον πρώτο κύκλο της σειράς είναι: «*Η Περιπτερού*», «*Η Ασφαλίστρια*», «*Πίτα Πόπη*», «*Η Αρχισυντάκτρια*», «*Fast Food*» και «*Η Φιλολόγος*» των σεναριογράφων Νίκου Σταυρακούδη και Σάρας Γανωτή. Η ανάλυση, η οποία στηρίχθηκε τόσο στο σενάριο όσο και στην τηλεοπτική απόδοση της σειράς, εστιάζει σε γλωσσολογικές, κοινωνιογλωσσολογικές και σημειωτικές πτυχές των κοινωνικών ποικιλιών. Κοινό σημείο αναφοράς είναι η πρόκληση γέλιου και η ψυχαγωγία του τηλεθεατή, ενώ στο επίκεντρο βρίσκεται μια γυναικεία φιγούρα, η οποία ενσαρκώνει ιδιαίτερες περιπτώσεις χαρακτήρων.

Ακολουθεί μια πρόταση διδακτικής αξιοποίησης των κοινωνικών ποικιλιών στηριζόμενη στα επεισόδια που έχουν τεθεί υπό επεξεργασία, ώστε οι μαθητές ν' αντιληφθούν την (κοινωνική) γλωσσική ποικιλότητα και το πλήθος των κοινωνιολέκτων, να γνωρίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τις διέπουν και τις αποκλίσεις από την πρότυπη γλώσσα αλλά και να κατανοήσουν την επικοινωνιακή λειτουργία της γλώσσας και την προσαρμογή της ανάλογα με την περίσταση επικοινωνίας.

Βιβλιογραφία

Ανδρουτσόπουλος Γ., *Γλώσσα των Νέων*,

http://www.greeklanguage.gr/greekLang/studies/guide/thema_b9/index.html

Αρχάκης Α. - Κονδύλη Μ. (2002), *Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας*. Νήσος, Αθήνα, 65.

Δελβερούδη Ρ., *Γλωσσική Ποικιλία*,

http://www.greeklanguage.gr/greekLang/studies/guide/thema_a9/index.html

Gumperz J. (1982), *The question of cultural identity*. In Stuart Hall, David Held & Tony McGrew, *Modernity and its futures*, 273-325.

Holmes, J. (1992). *An Introduction to Sociolinguistics*. Λονδίνο & Ν. Υόρκη: Longman, σελ. 146-149, ©

PearsonEducation http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a9/06.html

Κακριδή Μ., Κατή Δ. & Νικηφορίδου Β., *Γλωσσική ποικιλία και σχολική εκπαίδευση*, *Γλωσσικός υπολογιστής* 1 (1): 103-112, 103-105. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας [http://www.greek-](http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_02/04.html)

[language.gr/greekLang/studies/history/thema_02/04.html](http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_02/04.html)

Κουρδής Ε. (2004), *Σημειωτική ανάλυση της ιδεολογίας για την εικόνα και τη γλώσσα του Έλληνα επαρχιώτη*. Στο Κ. Τσουκαλά, Ε. Χοντολίδου, Α. Χριστοδούλου & Γ. Μιχαηλίδης (επιμ.), *Σημειωτικά συστήματα και επικοινωνία*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Μακρή-Τσιλιπάκου Μ. (2003), *Η γυναικεία γλώσσα & η γλώσσα των γυναικών*, Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης με θέμα «Το Φύλο: Τόπος Συνάντησης των Επιστημών, Ένας Πρώτος Ελληνικός Απολογισμός». Μυτιλήνη: Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Aegean.gr/genderpostgraduate/documents/Praktika_Synedriou/κείμενοΜακρή-Τσιλιπάκου.pdf

Μητσικοπούλου Β., *Επίπεδο ύφους*,

http://www.greeklanguage.gr/greekLang/studies/discourse/1_3/index.html

Πρασά Χ., *Η «Γλώσσα των Νέων» από τη σκοπιά των ενηλίκων*,

http://www.media.uoa.gr/lectures/linguistic_archives/inmedia/docs/05_prassa.pdf

Rampton B. (1995), *Crossing: Language and Ethnicity Among Adolescents*, London and Lew York: Longman.

Saville- Troike, Muriel 1982, *The ethnography of communication*, Oxford: Blackwell.

Η επίδραση της κοινωνικής θέσης στην κατανόηση καθημερινών γραπτών κείμενων σε μαθητές που βρίσκονται στο τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Γκαραβέλας Κώστας, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, επιστημονικός συνεργάτης ΤΕΙ Ηπείρου

Λέξεις – κλειδιά: Γλωσσική Διδασκαλία, Επικοινωνιακή Ικανότητα, Κατανόηση γραπτών κειμένων, Κοινωνική Θέση, Υποχρεωτική Εκπαίδευση

Περίληψη:

Στη χώρα μας, εδώ και σχεδόν τρεις δεκαετίες, η επικοινωνιακή διάσταση έχει ιδιαίτερη θέση στο γλωσσικό μάθημα ακολουθώντας την διεθνή τάση, η οποία από τα τέλη της δεκαετίας του '70 έκανε την εμφάνιση της στη γλωσσική διδασκαλία με πρωτεργάτες τους Hymes (1972), Labov (1972), Gumperz (1972) και Halliday (1978).

Αποτέλεσμα αυτής της μεταστροφής ήταν η σύνταξη νέων αναλυτικών προγραμμάτων και η συγγραφή νέων σχολικών βιβλίων στα μέσα της δεκαετίας του 80. Η διερεύνηση της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών μετά τις συγκεκριμένες αλλαγές, θεωρείται ότι έχει μεγάλη σημασία ως κριτήριο για την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας της γλώσσας. Γι' αυτό το λόγο, διενεργήθηκε η συγκεκριμένη έρευνα με σκοπό να εξεταστεί το επίπεδο της επικοινωνιακής ικανότητας μαθητών που τελειώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση (τρίτη γυμνασίου) στην κατανόηση γραπτών κειμένων, στο μάθημα της μητρικής γλώσσας (ελληνική).

Η έρευνα διεξήχθη τα σχολικά έτη 2004-05 και 2005-06 σε σχολεία, τα οποία λειτουργούν σε μία μεγαλούπολη (Θεσσαλονίκη - πόλη από 1000000 κατοίκους και πάνω), σε αστικό κέντρο – πρωτεύουσα νομού με πληθυσμό που κυμαίνεται περίπου στις 100000 κατοίκους (Ιωάννινα), αλλά και σε περιφερειακά επαρχιακά σχολεία περιοχών με πληθυσμό μικρότερο των 5000 κατοίκων (γυμνάσια του νομού Ιωαννίνων). Δεδομένου ότι μέχρι τη στιγμή που έγινε η συγκεκριμένη έρευνα δεν υπήρξε αντίστοιχη, που να αφορά το τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (τέλος γ' γυμνασίου) στο ελληνικό σχολείο και να αξιολογεί αποκλειστικά την επικοινωνιακή ικανότητα των μαθητών (η έρευνα PISA είναι μια ευρύτερη έρευνα) μέσα από καθημερινά γραπτά κείμενα, χρειάστηκε να κατασκευαστεί ένα καινούριο μέσο αξιολόγησης, ένα γλωσσικό τεστ, με βάση το οποίο διερευνήθηκαν οι υποθέσεις έρευνας. Αυτό αποτελείται από έξι καθημερινά κείμενα από έξι διαφορετικά πεδία λόγου τα οποία προέρχονται από τον περιοδικό τύπο και στα οποία αναφέρονται 25 ερωτήματα κλειστού (18) και ανοικτού τύπου (7). Το ανώνυμο αυτό γλωσσικό τεστ διανεμήθηκε στα γυμνάσια των παραπάνω περιοχών κατά τη διάρκεια λειτουργίας των σχολείων, αποκλειστικά από τον ίδιο τον ερευνητή, συμπληρώθηκε με την παρουσία του ιδίου μέσα σε δύο σχολικές ώρες και η συλλογή του έγινε αμέσως μόλις ολοκλήρωσαν τις απαντήσεις οι μαθητές από τον ίδιο, για να διασφαλιστεί η εγκυρότητα της έρευνας. Στη συνέχεια, συγκεντρώθηκαν τα συμπληρωμένα τεστ και ακολούθησε ποσοτική επεξεργασία των δεδομένων με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου επεξεργασίας δεδομένων SPSS 12.

Στόχος της παρουσίασης αυτής είναι να παρουσιαστούν και να συζητηθούν τα αποτελέσματα που σχετίζονται με το αν και σε ποιο βαθμό, διαφοροποιείται η επίδοση των μαθητών ανά πεδίο λόγου σε σχέση με την κοινωνική θέση η οποία στη συγκεκριμένη έρευνα καθορίζεται από το μορφωτικό επίπεδο και το επάγγελμα των γονέων.

Βιβλιογραφία

Αρχάκης, Α. / Μ. Κονδύλη (2002), *Εισαγωγή σε ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος.

Αρχάκης, Α. (2005), *Γλωσσική Διδασκαλία και Σύσταση Κειμένων*. 2^η έκδοση. Αθήνα: Πατάκης.

Γεωργακοπούλου, Α. / Δ. Γούτσος (1999). *Κείμενο και επικοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γκότοβος, Α. (1999). Η διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: δείκτες συνέχειας και μεταβολής. *Γλωσσικός Υπολογιστής*, 1, 57-76. (www.komvos.edu.gr.)

Gumperz, J.J. (1972). *The Ethnography of Communication. Introduction*. New York: Holt Rinehart and Winston.

Gumperz, J.J. and Hymes, D. (1972). *Direction in sociolinguistics: the ethnography of communication*. New York.

Halliday, M.A.K. (1978). *Language as social semiotic: the social interpretation of language and meaning*. London: E. Arnold.

Hymes, D. (1972). On communicative competence. In Pride, J. B. and Holmes, J. (Eds). *Sociolinguistics: Selected readings* (pp. 269-293). Baltimore: Penguin.

Labov, W. (1972). Sociolinguistic Patterns. *Conduct and Communication*, 4. Philadelphia.

Μήτσης, Ν. (2004). *Η Διδασκαλία της Γλώσσας υπό το Πρίσμα της Επικοινωνιακής Προσέγγισης. Εισαγωγή στη θεωρία και τις Τεχνικές του Επικοινωνιακού Μοντέλου*. Αθήνα: Gutenberg.

Τοκατλίδου, Β. (2003). *Γλώσσα, Επικοινωνία και Γλωσσική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.

Ο νεανικός συντομευμένος λόγος ως κοινωνική ποικιλότητα: αναγνώριση, χρήση, λειτουργικότητα.

Κίτσιου Ρούλα, Υποψήφια Διδάκτωρ ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,

Ανδρουλάκης Γιώργος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Λέξεις-κλειδιά: συντομευμένος καθημερινός λόγος, κοινωνική ποικιλότητα, γλωσσική επίγνωση, έρευνα με ερωτηματολόγιο

Περίληψη:

Η παραγωγή, κατανόηση αλλά και κριτική επεξεργασία κάθε είδους προφορικού και γραπτού κειμένου συνιστούν κοινωνικά σηματοδοτούμενες διαδικασίες (Clark & Ivanic 1997, όπ. αναφ. σε Ong 2005). Με τα ηλεκτρονικά μέσα, ο γραπτός λόγος, του οποίου η χρήση ήταν μέχρι πρόσφατα περιορισμένη στο σχολείο, τις σπουδές και ορισμένες επαγγελματικές κατηγορίες, εισβάλλει στην ιδιωτική σφαίρα και την καθημερινή ζωή και αφορά πλέον και κοινωνικές ομάδες που μέχρι τώρα δεν είχαν στενή σχέση με τη γραφή (Ανδρουτσόπουλος, 2001). Οι νέες τεχνολογίες έχουν προφανείς συνέπειες σε όλες τις πλευρές της γλωσσικής χρήσης, και ιδιαίτερα στη γραπτή επικοινωνία, ενώ οι σκοποί της γραφής, τα γένη της γραπτής επικοινωνίας και η φύση του κοινού και του συγγραφέα αλλάζουν με ιλιγγιώδη ρυθμό εξαιτίας της διάδοσης της ψηφιακά διαμεσολαβημένης επικοινωνίας (ΨΔΕ-CMC) (Warschauer, 2004, όπ. αναφ. σε Bergman 2006). Ειδικότερα, εστιάζοντας στη ραγδαία διάδοση και χρήση των συντομογραφιών στην

καθημερινότητά μας, η οποία ενισχύεται ιδιαίτερα από τα νέα μέσα της τεχνολογίας, προκύπτει η ανάγκη για μελέτη του μηχανισμού της συντόμευσης μέσα στο γενικότερο πλαίσιο του «συντομευμένου λόγου» ως κοινωνικής ποικιλότητας, καθώς προσλαμβάνει ποικίλες μορφές γραπτότητας και χαρακτηριστικά προφορικότητας. Οι συντομογραφίες, τα αρκτικόλεξα και τα ακρωνύμια είναι από τη φύση τους συμβολικά, και μελετώντας τη σημασία τους μέσα σε ένα ρητορικό πλαίσιο φανερώνεται ότι επηρεάζουν την ερμηνεία (Bublitz, 2010).

Οι συντομευμένες μορφές λόγου ως μέρος της γλωσσικής νόρμας αποτελούν σύμβολα μεγαλύτερων λέξεων και φράσεων ή εννοιών και λειτουργιών και σχετίζονται με συγκεκριμένα πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1986, Vazou & Xydopoulos, 2007). Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούνται α) ως ακρωνύμια, αρκτικόλεξα της καθημερινότητας, π.χ. ΔΕΗ, ΟΤΕ, Δ.Ν.Τ., β) ως κειμενικοί δείκτες λεκτικών πράξεων, διακειμενικότητας ή χάριν συντομίας λόγου, π.χ. βλ., πρβ., κτλ., γ) ως σύμβολα των θετικών επιστημών, π.χ. στην αριθμητική ως μονάδες μέτρησης, μ., στη φυσική, m/sec , $F=ma$ – *Force = mass x acceleration*, στη χημεία- H_2O – *Hydrogen2Oxygen*, στη γεωγραφία-*BA* – *Βορειοανατολικά*, και δ) ως συμβατικές μορφές προφορικού και γραπτού λόγου της καθημερινής επικοινωνίας, π.χ. αθλητικές ομάδες: ΠΑΟ, ΟΣΦΠ, γραμματισμός ηλεκτρονικών και διαδικτυακών παιχνιδιών: *WTS*, *WTB*. Παράλληλα, στο πλαίσιο της ψηφιακά διαμεσολαβημένης επικοινωνίας, ο συντομευμένος λόγος λειτουργεί ως μηχανισμός δημιουργικής χρήσης της γλώσσας παρουσιάζοντας τις δικές του συμβάσεις και τείνει να αποτελέσει έναν νέο κώδικα έκφρασης ιδιαίτερα προσφιλή και διαδεδομένο στη γλώσσα των νέων (Crystal, 2008), π.χ. *LOL*, *τέσπα*, *φλκ*, *wtf*, *fb*, *bb*.

Το ερωτηματολόγιο αυτό είναι ουσιαστικά ένα δελτίο εκτεταμένης καταγραφής μορφών συντομευμένου λόγου, το οποίο συμπληρώνεται από τους πληροφορητές κατά τη διάρκεια ενός δωδεκάωρου μιας οποιασδήποτε ημέρας. Σχεδιάστηκε με στόχο τη συλλογή δεδομένων που αφορούν συντομευμένες μορφές λόγου που χρησιμοποιεί ένας νέος χρήστης της ελληνικής γλώσσας στην καθημερινότητά του και ελέγχει το χωροχρονικό πλαίσιο, την αναγνώριση, τη χρησιμότητα, τον τρόπο και το μέσο πρόσληψης της συντομευμένης γλωσσικής εμπειρίας από τον χρήστη, καθώς και τον επικοινωνιακό σκοπό τον οποίο ο ίδιος θεωρεί ότι εκπληρώνει με τη χρήση της κάθε γλωσσικής μορφής αντίστοιχα.

Βιβλιογραφία:

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. (1986). Η νεολογία στην κοινή νεοελληνική. *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.*, 65.

Ανδρουτσόπουλος, Γ. (2001) Η θαυμαστή καινούργια εγγραμματοσύνη. *Καθημερινή*, 14/10/2001. Ανακτήθηκε στις 28 Απριλίου, 2011, από

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_144026_14/10/2001_3250.

Berman, I. (2006). E-mail - "inspired" changes in non-native legal discourse. *Language @Internet*, SV1-4, urn:nbn:de:0009-7-3726. Ανάκτηση από: www.languageatinternet.de

Bublitz, B. (2010). Acronyms as a Rhetorical force. (1-15) www.intentsdesign.com/writing/Acronyms.pdf.

Crystal, D. (2008). *Txting: the gr8 db8*. Oxford: Oxford University Press.

Ong, J. W. (2005). *Προφορικότητα και εγγραμματοσύνη*, (Μτφ. Κ. Χατζηκυριάκου). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο.

Vazou, E., & Xydopoulos, G. J. (2007). Towards an account of acronyms/ initialisms in Greek. In E. Agathopoulos, M. Dimitrakopoulou & D. Papadopoulou (Eds.), *Selected Papers on Theoretical and Applied Linguistics* (pp. 31-243). Thessaloniki: Monochromia.

Οι νεοελληνικές διάλεκτοι στη γλωσσική διδασκαλία: δυνατότητες και προοπτικές.

Κορρέ Ειρήνη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Περίληψη:

Τις τελευταίες δεκαετίες αναπτύχθηκαν σε παγκόσμια κλίμακα το κίνημα του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών, με τη συμβολή των οποίων διαμορφώθηκε ένα πλαίσιο αρχών της παιδαγωγικής του γραμματισμού (literacy education), η οποία επαναφέρει έντονα το θέμα της γλωσσικής πολυμορφίας. Η διδασκαλία της γλώσσας θα πρέπει να διακατέχεται από την παιδαγωγική του γραμματισμού, ώστε οι μαθητές να μη μαθαίνουν τη γλώσσα ως ένα στατικό προϊόν αλλά ως ένα δυναμικό σημειωτικό σύστημα, που η αποτελεσματική του χρήση προϋποθέτει προσαρμογή στις περιστάσεις επικοινωνίας. Ένα βήμα πέρα από την έννοια του γραμματισμού βρίσκεται η έννοια των πολυγραμματισμών (multiliteracies). Με τον όρο αυτό περιγράφονται δύο επιχειρήματα που σχετίζονται με τη νέα πολιτισμική και κοινωνική πραγματικότητα: το ένα αφορά την αύξουσα σημασία της πολιτισμικής και γλωσσικής πολυμορφίας και το άλλο αφορά την επίδραση των νέων τεχνολογιών (Kalatzis & Core 1999, 958-959). Η γλωσσική ποικιλία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των γλωσσικών εφοδίων, του γλωσσικού εξοπλισμού των μαθητριών και των μαθητών. Δεν είναι όμως συχνές οι απόπειρες ουσιαστικής σύνδεσής της αφενός με την επικοινωνιακή προσέγγιση και, αφετέρου, με την καλλιέργεια του (κριτικού) εγγραμματοτισμού. Αν και η βασική λογική της παιδαγωγικής του κριτικού εγγραμματοτισμού συνοψίζεται στην κατάκτηση και παραγωγή πολλαπλών κειμενικών ειδών και μορφών γλώσσας, αλλά και στην κριτική επίγνωση της κοινωνικής-σημειωτικής λειτουργίας των διαφόρων ειδών, των ποικίλων μορφών κειμενικής οργάνωσης και του είδους της γλώσσας που κωδικοποιεί, εκφράζει ή και κατασκευάζει την εκάστοτε κοινωνική-σημειωτική λειτουργία, φαίνεται ότι υπάρχει μια γενικότερη αμηχανία όσον αφορά στη θέση των γεωγραφικών ποικιλιών στο εκπαιδευτικό σύστημα. Συχνά κυριαρχούν απόψεις περί «γλωσσικού ελλείμματος» των μαθητριών και των μαθητών και ως αιτία τυπικά θεωρείται η ύπαρξη μιας φυσικά κατακτημένης ποικιλίας διαφορετικής από την κυρίαρχη, που δημιουργεί συνθήκη γλωσσικής ασυνέχειας μεταξύ της «γλώσσας του σπιτιού» και «της γλώσσας του σχολείου» (Τσιπλάκου 2007, σ.470). Οι απόψεις της παιδαγωγικής του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών άρχισαν τα τελευταία χρόνια και στην Ελλάδα όλο και πιο συχνά και συστηματικά να ενσωματώνονται στα Προγράμματα Σπουδών γλωσσικής διδασκαλίας, ειδικότερα σε αυτά του 1999 (ΥΠ.Ε.Π.Θ- Π.Ι., 1999) και του 2003 (ΥΠ.Ε.Π.Θ- Π.Ι., 2003, Φ.Ε.Κ., 303/13-03-03). Τα Προγράμματα αυτά αναφέρονται στις κοινωνιογλωσσικές διαστάσεις της διδασκαλίας και, χωρίς πάντα να γίνεται ρητή

αναφορά στις νεοελληνικές διαλέκτους και σε τρόπους διδακτικής αξιοποίησής τους, αφήνουν πολλά περιθώρια για κάτι τέτοιο. Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (Πρόγραμμα Σπουδών 2011, σ.7) στηρίζεται και στις αρχές διαφοροποίησης της διδασκαλίας αναγνωρίζοντας τις διαφορετικές εκφάνσεις της ταυτότητας του μαθητή και αξιοποιώντας τις για αποτελεσματική διδασκαλία και μάθηση (<http://neamathisi.com/learning-by-design/learner-diversity/>). Έτσι οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν ότι «...οι διάλεκτοι αποτελούν γλωσσικές μορφές ισότιμες με τη γλώσσα τους αλλά διαφορετικές» και να αποδέχονται «τα νοήματα και την προσωπικότητα των ατόμων που παράγουν αυτά τα νοήματα» (Πρόγραμμα Σπουδών 2011, σ.5). Σκοπός της έρευνας μας, με ερευνητικό εργαλείο την ανάλυση περιεχομένου, είναι να παρουσιάσουμε πόσο τα Προγράμματα Σπουδών, τα σχολικά εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας(Δημοτικού, Γυμνασίου, Λυκείου) ενσωματώνουν τη μελέτη και διδακτική αξιοποίηση των τοπικών διαφοροποιήσεων, των Νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων ενισχύοντας την κοινωνιογλωσσική ενημερότητα (sociolinguistic awareness) των μαθητριών και των μαθητών μετασχηματίζοντας τη γλωσσική διαφοροποίηση, υπό τις κατάλληλες διδακτικές προϋποθέσεις, σε εργαλείο για την οικοδόμηση επίγνωσης και κριτικών στάσεων απέναντι στη γλωσσική ποικιλία και, κυρίως, απέναντι στις παραμέτρους που ρυθμίζουν την εμφάνισή της, παραμέτρους όπως η επικοινωνιακή περίσταση, οι κοινωνιογλωσσικές ταυτότητες των συμμετεχόντων, το κειμενικό είδος και οι κοινωνικές σημειωτικές προεκτάσεις.

Βιβλιογραφία

Kalatzis, M. & Core, B.(1999) Πολυγραμματισμοί, στο *"Ισχυρές" και "ασθενείς" γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού* (Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 26-28 Μαρτίου 1997), επιμ. Α.-Φ. Χριστίδης, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη, σσ. 958-959

Πρόγραμμα Σπουδών για τη Διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας & της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα .

Τσιπλάκου, Σ.(2007) Γλωσσική ποικιλία και κριτικός εγγραμματισμός: Συσχετισμοί και παιδαγωγικές προεκτάσεις, στο *Σχολικός Εγγραμματισμός, Λειτουργικός, Κριτικός, Επιστημονικός*, επιμ. Η. Γ. Ματσαγγούρας, εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα.

ΥΠ.Ε.Π.Θ- Π.Ι.,(1999) Προγράμματα Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Γλώσσα-Ιστορία, Αθήνα.

ΥΠ.Ε.Π.Θ- Π.Ι.,(2011) Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, Αθήνα 2003, Φ.Ε.Κ., 303/13-03-03.

Ιστοσελίδες

<http://neamathisi.com/learning-by-design/learner-diversity/>

Η μετάφραση ως μέσο διάχυσης γλωσσικής ιδεολογίας.

Κουρδής Ευάγγελος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΑΠΘ

Λέξεις-κλειδιά: Θεσσαλικό Ιδίωμα, μετάφραση, γλωσσική ιδεολογία, διαδίκτυο.

Περίληψη:

Η μετάφραση χρησιμοποιείται ως μέσο προσπέλασης των προβλημάτων επικοινωνίας. Ο ορισμός της ως μία διαγλωσσική ή ενδογλωσσική διαδικασία (Delisle, Lee-Janhke, Cormier, 2008) δεν φαίνεται να υιοθετείται από την κοινωνική πρακτική, για ένα μεγάλο μέρος της οποίας το πρώτο σημαϊνόμο του όρου “μετάφραση” ταυτίζεται αποκλειστικά με τη διαγλωσσική μετάφραση, δηλαδή, την ερμηνεία γλωσσικών σημείων μέσω σημείων μιας άλλης γλώσσας (Jakobson, 1959), μιας ξένης γλώσσας. Έτσι, όμως, στην κοινωνική πρακτική παραβλέπονται άλλα σημαϊνόμονα του σημείου “μετάφραση” όπως η ενδογλωσσική ή η διασημειωτική μετάφραση και δημιουργείται ένα νέο σημείο καθαρά ιδεολογικό (Μοσχονάς 2005), με ένα νέο σημαϊνόμο, αυτό της ξενικότητας

Πάνω σε αυτό το νέο σημείο θεωρώ ότι στηρίζεται η ενασχόληση και προβολή του Θεσσαλικού Ιδιώματος σήμερα, κυρίως μέσα από το διαδίκτυο. Μεταφραστικές πρακτικές, όπως ο ενδογλωσσικός υποτιτλισμός του ιδιώματος και μεταφραστικές μορφές, όπως η ενδογλωσσική μετάφρασή του, φαίνεται να χρησιμοποιούνται ως συνειδητή σημειωτική επιλογή για τη διάχυση μιας ιδεολογίας για ένα τοπικό γλωσσικό σύστημα που φέρεται να έχει στιγματιστεί κοινωνιογλωσσικά από μεγάλο μέρος της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας (Κουρδής 2007), μίας ιδεολογίας που σημειωτικά ξενοποιεί το ιδίωμα. Έτσι, αυτός που μεταφράζει το Θεσσαλικό ιδίωμα στην Κοινή Νεοελληνική δεν λειτουργεί ως παράγοντας κοινωνιογλωσσικής σύγκλισης (Ντάλτας, 1995), αλλά, αντίθετα, απόκλισης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιλογή αυτή δεν έχει γλωσσολογικά αίτια, καθώς ως ιδίωμα δεν χαρακτηρίζεται από την απόσταση που έχει η διάλεκτος από την κοινή γλώσσα, τη στάνταρτ γλώσσα, αλλά, κατά τη γνώμη μου, οφείλεται στα κοινωνικά σημαϊνόμονα της χρήσης του.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν περιπτώσεις υποτιτλισμού και ενδογλωσσικής μετάφρασης του Θεσσαλικού Ιδιώματος που εντοπίζονται στο διαδίκτυο. Θα εξεταστεί κατά πόσο οι περιπτώσεις αυτές αποτελούν ιδεολογική επιλογή που στηρίζεται στη θέση ότι όποιο τοπικό γλωσσικό σύστημα ομοιάζει με την κοινή γλώσσα αλλά αποκλίνει από αυτή (τουλάχιστον σε φωνητικό και λεξικολογικό επίπεδο), αντιμετωπίζεται σημειωτικά ως ξένο και μεταφράζεται στην Κοινή Νεοελληνική, και θα διερευνηθούν οι γλωσσικές στάσεις που καταγράφονται στο διαδίκτυο για το θέμα αυτό.

Βιβλιογραφία

Delisle, J., H. Lee-Janhke, M. Cormier (2008). *Ορολογία της μετάφρασης*, πρόλογος –μετάφραση Γεώργιος Φλώρος. Αθήνα: Μεσόγειος.

Jakobson, R. (1966 [1959]). “On Linguistic Aspects of Translation”. In R.-A. Brower (ed.), *On Translation*. New York: Oxford University Press, 232- 239.

Κουρδής, Ε. (2007). *Θεσσαλικό Ιδίωμα: από τα κοινωνικά σημεία στη γλωσσική ιδεολογία*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Μοσχονάς, Σ. (2005). *Ιδεολογία και Γλώσσα*. Αθήνα: Πατάκης

Ντάλτας, Π. (1995). *Δοκίμια διδακτικής της μετάφρασης. Προς μία κοινωνιογλωσσολογική θεώρηση*. Αθήνα: Επικαιρότητα

Γλωσσική/ σημειωτική ποικιλότητα και πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού των μαθητών.

Κουτσογιάννης Δημήτρης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, Α.Π.Θ.

Πολίτης Περικλής, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μ.Μ.Ε., ΑΠΘ

Περίληψη:

Είναι γνωστό ότι από τη δεκαετία ήδη του 1980 αρκετά Προγράμματα Σπουδών για τη διδασκαλία της γλώσσας δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο να εξοικειώσουν τα παιδιά με τις διαστάσεις της γλωσσικής ποικιλότητας. Είναι λιγότερο γνωστό ότι η γλωσσική ποικιλότητα αποτέλεσε την αφετηρία για μεγάλης έκτασης επιστημονικό προβληματισμό που διερευνά τις εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών και τις συνδέει με τη σχολική τους διαδρομή. Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να αναδείξει το διαφορετικό περιεχόμενο που κατά περιόδους δίνεται στη γλωσσική ποικιλότητα στη συγκεκριμένη έρευνα και κυρίως να αναδείξει το περιεχόμενο που μπορεί να δοθεί σήμερα, προκειμένου να μελετηθούν με επάρκεια οι εξωσχολικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού των μαθητών (με έμφαση στους εφήβους).

Η ανάδειξη του ρόλου της πρωτογενούς γλωσσικής κοινωνικοποίησης με βάση την ποικιλία των κοινωνικών γλωσσών που χρησιμοποιούνται στο σπίτι και στο σχολείο αποτελούσε και αποτελεί σημαντικό επιστημονικό ενδιαφέρον από τη δεκαετία ήδη του 1960 (βλ. Bernstein 1971). Από τη δεκαετία του 1980 και ύστερα το ενδιαφέρον μεταφέρθηκε στο πεδίο της γραπτής γλωσσικής ποικιλότητας και στο πώς διαπλέκεται με την κοινωνικοποίηση των παιδιών (βλ. Heath 1983). Και στις δύο αυτές επιστημονικές αναζητήσεις αναδεικνύεται ο καθοριστικός ρόλος των εξωσχολικών πρακτικών γραμματισμού στη μετέπειτα σχολική διαδρομή (= στη χρήση του σχολικού λόγου) των παιδιών. Σταδιακά η έρευνα αυτή άρχισε να μεταθέτει το ενδιαφέρον της στο να αναδείξει τον πλούτο της εξωσχολικής γραπτής ποικιλότητας, στο να επισημάνει τον υποτιμημένο χαρακτήρα της από το σχολείο και να τονίσει την ανάγκη το σχολείο να αξιοποιήσει λειτουργικά τους πολλούς γραμματισμούς των παιδιών. Η ερευνητική αυτή γραμμή πήρε νέο περιεχόμενο τα τελευταία χρόνια, λόγω κυρίως του γεγονότος ότι μεγάλο μέρος των εξωσχολικών πρακτικών γραμματισμού των παιδιών είναι ψηφιακές, έχουν υπερτοπικό χαρακτήρα και διεξάγονται σε μη φυσικά περιβάλλοντα επικοινωνίας. Η επικοινωνιακή ποικιλότητα στην προκειμένη περίπτωση εξακολουθεί να αποτελεί καθοριστικό ζήτημα, αλλά η εστίαση μεταφέρεται πια σε άλλους τομείς: στο πολυγλωσσικό και πολυσημειωτικό περιβάλλον του διαδικτύου (Kress 2011, στις νέες μορφές κειμενικής ποικιλότητας που αναδεικνύονται (π.χ. ποικιλία περιβάλλοντα δεύτερου ιστού – Web 2.0), στα

ατελή γλωσσικά ρεπερτόρια (Blommaert 2011) και στον ετερογλωσσικό, γενικότερα, χαρακτήρα της επικοινωνίας στα σύγχρονα αυτά περιβάλλοντα (Androutsopoulos 2011).

Το βασικό ερώτημα στο οποίο επιχειρεί να απαντήσει η παρούσα ανακοίνωση είναι το πώς μπορεί να αξιοποιηθεί ο σύγχρονος επιστημονικός προβληματισμός για την γλωσσική ποικιλότητα, προκειμένου να διαβαστούν με μεγαλύτερη επάρκεια οι καθημερινές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού των παιδιών προς όφελος και της εκπαίδευσης. Προτείνεται το εξής διμερές σχήμα: 1. Εστίαση στη λεπτομερή καταγραφή των πρακτικών ψηφιακού αλλά και συμβατικού γραμματισμού των παιδιών με άξονες τους σημειωτικούς πόρους που χρησιμοποιούν και τη διαδικασία σχεδιασμού (design) που ακολουθούν (Kress 2010). Η έρευνα αυτή δεν μπορεί παρά να είναι εθνογραφική. 2. Προκειμένου να αποφευχθεί η εστίαση στο μερικό, προτείνεται ως απαραίτητη η ομαδοποίηση των δεδομένων αυτών και η σύνδεσή τους με συγκεκριμένες κοινωνικές ταυτότητες (Λόγους) των παιδιών (Gee 2011, Koutsogiannis&Adampa 2011, Bulfin & Koutsogiannis 2012). Με αφετηρία δηλαδή το μικροεπίπεδο της καθημερινής επικοινωνίας και τη γλωσσική/ σημειωτική ποικιλότητα προτείνεται η χαρτογράφηση του εύρους των Λόγων που πραγματώνουν τα παιδιά με τη χρήση των νέων μέσων, παράμετρος ιδιαίτερα σημαντική για την (γλωσσική) εκπαίδευση.

Βιβλιογραφία

- Androutsopoulos, J. (2011) From variation to heteroglossia in the study of computer-mediated discourse. In: Thurlow, Crispin / Kristine Mroczek (eds.) *Digital Discourse: Language in the New Media* (p. 277-298). Oxford: Oxford University Press.
- Bernstein, B. 1971. *Class, Codes and Control* Vol. I. London: Routledge & Kegan Paul.
- Blommaert, J. (2010). *The Sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bulfin, S. &Koutsogiannis, D. (2012): New literacies as multiply placed practices: expanding perspectives on young people's literacies across home and school. *Language and Education*, 26:4, 331-346
- Gee, J. (2011). *An Introduction to Discourse Analysis. Theory and Method* (3rded.). London & New York: Routledge.
- Heath, S. B. (1983). *Ways with Words*. New York. Cambridge University Press.
- Koutsogiannis, D., & Adampa, V. (2012). Girls, identities and agency in adolescents' digital literacy practices. *Journal of Writing Research*, 3(3), 217-247.
- Kress, G. (2010). *Multimodality. A social semiotic approach to contemporary communication*. New York: Routledge.

Γλωσσική ποικιλία και γραμματική διδασκαλία: απόπειρα καθορισμού των όρων και των ορίων για τη σύνταξη μιας σύγχρονης γραμματικής επικοινωνιακού τύπου.

Μήτσης Ναπολέων, Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,

Παραδιά Μαρία, Σχολική Σύμβουλος Δ.Ε.

Λέξεις-Κλειδιά: γραμματική, γλωσσική χρήση, επικοινωνία, γλωσσική ποικιλία, πραγματολογία, εφαρμοσμένη γλωσσολογία

Περίληψη:

Όπως είναι γνωστό, στον πυρήνα κάθε φυσικής γλώσσας υπάρχει ένα σύστημα, δηλαδή ένα οργανωμένο σύνολο αρχών βάσει του οποίου λειτουργεί και παράγεται το γλωσσικό φαινόμενο. Το σύστημα αυτό που καθορίζει τη γλωσσική συμπεριφορά των ομιλητών είναι γνωστό ως γραμματικός μηχανισμός ή ως γραμματική της γλώσσας.

Σύμφωνα με την τρέχουσα επιστημονική αντίληψη, ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της γλωσσικής συμπεριφοράς είναι η δημιουργική ικανότητα των ομιλητών, ιδιότητα η οποία προκύπτει ως αποτέλεσμα της ιδιαίτερης δομής του γραμματικού μηχανισμού και συγκεκριμένα: ενώ το σύστημα είναι πεπερασμένο, δηλαδή αποτελείται από ένα σύνολο στοιχείων και αντίστοιχων συνδυαστικών κανόνων που μπορούν εύκολα να κατακτηθούν, ο αριθμός των προτάσεων που μπορούν να παραχθούν, άρα και των αντίστοιχων σημασιών που μπορούν να μεταβιβαστούν, είναι απεριόριστος.

Οι διαπιστώσεις αυτές σημαίνουν ότι η παραγωγή λόγου, δεν αποτελεί παρά την έμπρακτη υλοποίηση της γραμματικής, δηλαδή την εφαρμογή στην πράξη των αρχών αυτού του εσωτερικού συστηματικού μηχανισμού, και επομένως, η δυνατότητα χρήσης μιας γλώσσας, συνεπάγεται αναγκαστικά, από την πλευρά των ομιλητών, έναν αντίστοιχο βαθμό γνώσης της γραμματικής της.

Παρά την αυτονόητη όμως σχέση μεταξύ γλωσσικού συστήματος και γλωσσικής χρήσης, όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, οι δυο αυτοί τομείς αντιμετωπίζονταν μέχρι την εμφάνιση της επικοινωνιακής προσέγγισης ως μη συμβατοί, ιδιαίτερα στον χώρο της διδακτικής της γλώσσας όπου η γραμματική γνώση εθεωρείτο ως ιδιότητα άσχετη με την ικανότητα της επικοινωνίας.

Η επικοινωνιακή προσέγγιση, δίνοντας έμφαση στη διάσταση της επικοινωνίας και υιοθετώντας τα πορίσματα της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας, άρχισε να γεφυρώνει το χάσμα και να συμβάλλει στη σταδιακή προσέγγιση της γραμματικής με τη γλωσσική χρήση καταδεικνύοντας την άμεση σχέση των γραμματικών τύπων με το περιβάλλον και την περίσταση επικοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, οι επιλογές που καλείται να κάνει κάθε φορά ο ομιλητής μεταξύ παράλληλων, ισοδύναμων ή ταυτόσημων γραμματικών δομών και τύπων εξαρτώνται τόσο από το γλωσσικό όσο και από το εξωγλωσσικό περιβάλλον, αφού επιδίωξή του είναι η επιλογή του καταλληλότερου από αυτούς με στόχο την επίτευξη του μέγιστου επικοινωνιακού αποτελέσματος. Η σύνδεση αυτή του γλωσσικού συστήματος με τη γλωσσική χρήση που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας με τη συμβολή των νέων κλάδων της γλωσσικής επιστήμης και κυρίως της πραγματολογίας, είχε ως αποτέλεσμα την επέκταση της γραμματικής προς την πλευρά της επικοινωνίας και τη βαθμιαία οργανική τους σύνδεση, γεγονός που δημιουργεί νέες προοπτικές και όρους στον τομέα της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας. Η βασικότερη όμως, κατά την άποψή μας, συνέπεια της σύνδεσης της γραμματικής με τη γλωσσική ποικιλία και τα δεδομένα του περιβάλλοντος, είναι η δημιουργία μιας σειράς κατάλληλων προϋποθέσεων για τη μελλοντική σύνταξη μιας γραμματικής επικοινωνιακού τύπου, η οποία αποτελεί σήμερα το ζητούμενο στον τομέα της γλωσσικής διδασκαλίας.

Βιβλιογραφία

- Celce-Murcia M. – Hilles S. 1988. *Techniques and resources in teaching grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Devitiis De G., Mariani L., O' Malley K. 1989. *English grammar for communication*. London: Longman.
- Gardner Sh. 2008. *Changing approaches to teaching grammar*. ELTED, Vol. 11, Winter 2008, pp 39-44.
- Harmer J. 1987. *Teaching and learning Grammar*. New York: Longman.
- Hedge T. 2000. *Teaching and learning in the language classroom*. Oxford: Oxford University Press.
- Καβουκόπουλος Φ., Παραδιά Μ., Μήτσης Ν., Χατζησαββίδης Σ. 2010. Οι Γραμματικές της Νέας Ελληνικής και η νέα σχολική Γραμματική Γυμνασίου. *Νέα Παιδεία*, 134. Αθήνα: Πατάκης, 92-124.
- Καβουκόπουλος Φ. – Παραδιά Μ. – Χατζησαββίδης Σ. – Μήτσης Ν. (2011). «Η κλιτική πολυτυπία στις γραμματικές της νέας ελληνικής». *Νέα Παιδεία*, 137, 15-42. Αθήνα: Πατάκης.
- Κλαίρης Χρ.– Μπαμπινιώτης Γ. 2005. *Γραμματική της νέας ελληνικής. Δομολειτουργική-επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μήτσης Ν. 1995. *Η διδασκαλία της Γραμματικής στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Η επίδραση της γλωσσικής επιστήμης στην εξέλιξή της*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μήτσης Ν. 1996. *Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος. Από τη γλωσσική θεωρία στη διδακτική πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μήτσης Ν. 1999. *Η διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (1822-1993) – Παράθεση πηγών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μήτσης Ν. 2002. *Η διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (1833-1993) – Παράθεση πηγών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μήτσης Ν. 2004. *Η Διδασκαλία της γλώσσας υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης – Εισαγωγή στη θεωρία και τις τεχνικές του επικοινωνιακού μοντέλου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μήτσης Ν. 2012. *Το λεξιλόγιο. Θεωρητική προσέγγιση και διδακτικές εφαρμογές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπαμπινιώτης Γ. 1998. *Θεωρητική γλωσσολογία. Εισαγωγή στη σύγχρονη γλωσσολογία*. Αθήνα.
- Newby D. 1998. *Theory and practice in communicative grammar: A guide for teachers*. In R. De Beaugrande, M. Grosman, B. Seidlhofer, (eds.): *Language policy and language education in emerging nations*. Stamford, Series: *Advances in discourse processes*, Vol. LXIII, pp 151-164.
- Παραδιά Μ. – Μήτσης Ν. 2011. *Η διδασκαλία του λεξιλογίου στην ελληνική εκπαίδευση. Ιστορική αναδρομή και σύγχρονες εξελίξεις*. Αθήνα: Gutenberg.
- Χαραλαμπόπουλος Α., Χατζησαββίδης Σ. 1997. *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας: Θεωρία και πρακτική εφαρμογή*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Χατζησαββίδης Σ. 2009. *Γραμματική Νέας Ελληνικής. Θεωρητικές βάσεις και περιγραφή. Τόμος Α' (Φωνητική – Φωνολογία - Μορφολογία)*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Χατζησαββίδης Σ. 2010. *Γραμματική Νέας Ελληνικής. Θεωρητικές βάσεις και περιγραφή. Τόμος Β' (Σύνταξη-Σημασιολογία/Λεξιλόγιο-Πραγματολογία)*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Χατζησαββίδης Σ., Χατζησαββίδου Α. 2011. *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α', Β', Γ' Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Είναι τα ιδιώματα των Βορείων Σποράδων θεσσαλικά ιδιώματα;

Μπέης Σταμάτης, Ερευνητής, Ακαδημία Αθηνών ΚΕΝΔΙ,

Μαγουλά Ευγενία, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Λέξεις κλειδιά: ιδιώματα Βόρειων Σποράδων θεσσαλικά ιδιώματα, ισόγλωσσα, δέσμη ισογλώσσων, διαλεκτική ομάδα

Περίληψη:

Στόχος της ανακοίνωσης, είναι η σύγκριση των γλωσσικών χαρακτηριστικών των ιδιωμάτων των νησιών των Βορείων Σποράδων (της Σκιάθου, της Σκοπέλου και της Αλοννήσου) με τα ιδιώματα της ηπειρωτικής Θεσσαλίας και η ενδεχόμενη ένταξή τους στην κατηγορία των θεσσαλικών ιδιωμάτων, με βάση τον εντοπισμό των σημαντικότερων διαφορών και ομοιοτήτων μεταξύ τους. Η σύγκριση γίνεται με βάση την παρουσία ή την απουσία βασικών φαινομένων που αφορούν το φωνητικό, το μορφολογικό και το συντακτικό επίπεδο. Η αναζήτηση σημαντικών διαφοροποιητικών αλλά και ενοποιητικών φαινομένων θα στηριχτεί στις υπάρχουσες γλωσσικές περιγραφές (γλωσσάρια και γραμματικές) αλλά κυρίως στα χειρόγραφα του Κέντρου Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων - ΙΛΝΕ της Ακαδημίας Αθηνών, που αφορούν στα ιδιώματα των Βορείων Σποράδων και, εν γένει, στα θεσσαλικά ιδιώματα.

Οι σημαντικότερες ομοιότητες μεταξύ των θεσσαλικών ιδιωμάτων εντοπίζονται κυρίως στα κοινά γλωσσικά χαρακτηριστικά που συνδέουν τα βόρεια ελληνικά ιδιώματα. Τα φαινόμενα αυτά που δικαιολογούν την ένταξη των ιδιωμάτων των Βορείων Σποράδων στα θεσσαλικά ιδιώματα θα εξεταστούν στην εργασία αυτή. Για παράδειγμα θα εξετάσουμε το φαινόμενο της στένωσης των άτονων πρόσθιων φωνηέντων /e/, /o/ και της κλειστής τους προφοράς ως [i] και [u], το φαινόμενο της αποβολής του άτονου τελικού /-l/ και τη συρρίκνωση του πτωτικού συστήματος με την υποχώρηση της χρήσης της γενικής πτώσης.

Έμφαση θα δοθεί στα φαινόμενα που διαφοροποιούν τα ιδιώματα των Σποράδων από τα υπόλοιπα θεσσαλικά ιδιώματα, όπως για παράδειγμα η δήλωση του έμμεσου αντικειμένου με γενική πτώση αντί της αιτιατικής και η εμφάνιση ιδιαίτερου τύπου για τη γενική πληθυντικού. Βασικό σημείο του προβληματισμού μας είναι ο ενδεχόμενος χαρακτηρισμός των ιδιωμάτων των Βορείων Σποράδων ως *διαλεκτικής ομάδας*, με βάση μια *δέσμη ισογλώσσων* και οι ομοιότητες τους με άλλες ομάδες βόρειων ελληνικών ιδιωμάτων εκτός των θεσσαλικών (ιδιώματα της Στερεάς Ελλάδας, του Βόρειου Αιγαίου).

Βιβλιογραφία

Chambers, J. K & Trudgill, P. 1980. *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press

Παπαδόπουλος, Α. 1926. *Γραμματική των βορείων ιδιωμάτων της νέας ελληνικής*. Εν Αθήναις: Τύποις «Π. Δ. Σακελλάριος».

Τζάρτζανος, Α. 1909. *Περί της συγχρόνου θεσσαλικής διαλέκτου*. Εν Αθήναις: Τύποις Σακελλάριου.

Χαντζιάρας, Δ. Π. 1995. *Το θεσσαλικό Γλωσσικό Ιδίωμα. Γλωσσάρι - Λεξικό*, Αθήνα: Εκδ. Δημιουργία.

Διαλεκτική συρρίκνωση και κοινωνιογλωσσικές παράμετροι: η περίπτωση του ιδιώματος των Βεντζίων Γρεβενών.

Ντάγκας Νικόλαος, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Εσπερινό Γυμνάσιο Πολυγύρου

Λέξεις κλειδιά: Νεοελληνική διαλεκτολογία, κοινωνιογλωσσολογία, διαλεκτική συρρίκνωση, βόρεια ιδιώματα.

Περίληψη:

Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να αποτυπώσει το φαινόμενο της διαλεκτικής συρρίκνωσης (Μαλικούτη-Draghman 1996, 1997, 2000) και να διερευνήσει τις σχετικές κοινωνιογλωσσικές παραμέτρους, αναφορικά με το βόρειο ιδίωμα της περιοχής των Βεντζίων Γρεβενών. Εφόσον πρόκειται για ένα ιδίωμα ανεξερεύνητο από διαλεκτολογική σκοπιά, το διαλεκτικό υλικό προέκυψε αποκλειστικά από προσωπική επιτόπια έρευνα, που πραγματοποιήθηκε με 16 υποκείμενα από το χωριό Σαρακήνα. Οι μέθοδοι που εφαρμόστηκαν αλληλοσυμπληρωματικά κατά τη συλλογή του υλικού είναι η παρατήρηση (συμμετοχική παρατήρηση, αυτοπαρατήρηση), η μαγνητοφώνηση-απομαγνητοφώνηση (συνέντευξη, ελεύθερη συζήτηση) και οι προφορικές ερωτήσεις (άμεσες, έμμεσες).

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται οι εκφάνσεις της συρρίκνωσης του ιδιώματος, η οποία λαμβάνει χώρα σε ομόγλωσσο περιβάλλον υπό την πίεση του ιστορικά συγγενικού γλωσσικού συστήματος της Κοινής Νεοελληνικής. Ειδικότερα, η συρρίκνωση εντοπίζεται στη φωνητική-φωνολογία (π.χ. ημιστένωση και αντικώφωση, επανεμφάνιση άτονων κλειστών φωνηέντων, απουράνωση ουρανικών, ουρανοφατνιακών και ουρανικοποιημένων συμφώνων πριν από μπροστινό φωνήεν), στην κλιτική μορφολογία (π.χ. επανεισαγωγή της διάκρισης ονομαστικής-αιτιατικής πληθυντικού των αρσενικών ονομάτων), στη μορφοσύνταξη (π.χ. συμπλοκή κλιτικών με περιφραστικούς ρηματικούς τύπους, εκφορά του μη πραγματικού), στη μορφολογία παραγωγής (π.χ. περιορισμός της παραγωγικότητας των ιδιωματικών επιθημάτων και ενίσχυση της παραγωγικότητας ανταγωνιστικών επιθημάτων της Κοινής Νεοελληνικής) και στο λεξιλόγιο (π.χ. απώλεια, αχρησία ή αντικατάσταση ιδιωματικών λέξεων, τροποποίηση της διαλεκτικής σημασίας, εμφάνιση νέας σημασίας).

Στο δεύτερο μέρος εξετάζονται οι κοινωνιογλωσσικές παράμετροι που εμπλέκονται στο φαινόμενο της διαλεκτικής συρρίκνωσης και σχετίζονται με το επίπεδο «επάρκειας» των ομιλητών του ιδιώματος. Συγκεκριμένα, παρατηρείται διαφοροποίηση στο βαθμό γνώσης και χρήσης του ιδιώματος ανάλογα με την ηλικία (υπερήλικες και ηλικιωμένοι, μεσήλικες, νέοι), το φύλο (άνδρες, γυναίκες), τη μόρφωση (αμελητέα σχολική μόρφωση, πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια), τη μετακίνηση/εγκατάσταση μακριά από

την περιοχή, το επάγγελμα (παραδοσιακό, αστικό με ή χωρίς αυξημένο κοινωνικό κύρος), την επικοινωνιακή περίσταση και το ύφος. Από την εξέταση αυτή καταλήγουμε στον πρωτοτυπικό ομιλητή του ιδιώματος, που ορίζεται ως ηλικιωμένη γυναίκα, εντόπιας καταγωγής και τρίτης ηλικίας, αμετακίνητη, απασχολούμενη με οικιακές-αγροτικές εργασίες. Το προφίλ του πρωτοτυπικού ομιλητή συμπίπτει με αυτό που προτείνουν οι Chambers & Trudgill (1998, 29), με εξαίρεση την παράμετρο του φύλου (Τζιτζιλής 2000, 19-20· Κοντοσόπουλος 2001, 2).

Βιβλιογραφία

Chambers, J. K. & P. Trudgill. 1998. *Dialectology*. Cambridge - New York - Melbourne, Cambridge University Press.

Κοντοσόπουλος, Ν. 2001. *Διάλεκτοι και ιδιώματα της νέας ελληνικής*. Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη.

Μαλικούτη-Dgachman, Α. 1996. «Διαλεκτικός λόγος: μια μορφή ετερότητας που χάνεται.» Στο «*Ισχυρές*» - «ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού-πρακτικά ημερίδας (Θεσσαλονίκη 25 Απριλίου 1996), 107-119. Θεσσαλονίκη, ΚΕΓ.

———. 1997. «Φαινόμενα δανεισμού και συρρίκνωσης του διαλεκτικού λόγου.» Στο «*Ισχυρές*» και «ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού-πρακτικά διεθνούς συνεδρίου (Θεσσαλονίκη 26-28 Μαρτίου 1997), τόμος II, 533-542. Θεσσαλονίκη, ΚΕΓ.

———. 2000. «Συρρίκνωση διαλεκτικών συστημάτων.» Στο *Η ελληνική γλώσσα και οι διάλεκτοί της*, 23-28. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ - ΚΕΓ.

Τζιτζιλής, Χ. 2000. «Νεοελληνικές διάλεκτοι και νεοελληνική διαλεκτολογία.» Στο *Η ελληνική γλώσσα και οι διάλεκτοί της*, 15-22. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ - ΚΕΓ.

Διδακτική αξιοποίηση του θεσσαλικού ιδιώματος.

Ντίνας Κώστας Δ., Καθηγητής, Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, **Σωτηρίου Ελένη**, Υποψήφια Διδάκτωρ ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Περίληψη:

Οι γλώσσες χαρακτηρίζονται από πολυμορφία. Η ποικιλομορφία στη γλώσσα είναι λειτουργική, επειδή επιτρέπει στους χρήστες να δημιουργούν κάθε φορά διαφορετικό νόημα, ώστε να εξυπηρετούνται διαφορετικές επικοινωνιακές ανάγκες. Από αυτές τις πολλές και πλούσιες γλωσσικές ποικιλίες εμπλουτίζεται η «Εθνική (μας) γλώσσα». Η αναγνώριση της σημασίας των γλωσσικών ποικιλιών δημιούργησε την ανάγκη καταγραφής τους, ώστε και να μελετηθούν ως γλωσσικό φαινόμενο και να καταγραφεί ο λεξιλογικός και μορφολογικός τους πλούτος. Όσον αφορά το θεσσαλικό ιδίωμα, το οποίο

ανήκει στα βόρεια ιδιώματα, έχει καταγραφεί στο σημαντικό έργο του Αχ. Τζάρτζανου «Περί της συγχρόνου Θεσσαλικής Διαλέκτου».

Παρά το γεγονός ότι η γλωσσική ποικιλότητα είναι σημαντική για τη διατήρηση και τον εμπλουτισμό κάθε γλώσσας, η γλωσσική διαφοροποίηση συχνά συνοδεύεται από αρνητικές συνδηλώσεις, επειδή κυριαρχεί η τάση δημιουργίας «κοινής (επίσημης) γλώσσας», η οποία εξυπηρετώντας πολιτικές σκοπιμότητες τείνει να καταργήσει την πολυμορφία στη γλώσσα. Ωστόσο, σήμερα η δημιουργία πολυπολιτισμικών κοινοτήτων και η ανάγκη για ανεκτικότητα απέναντι στους διαφορετικούς πολιτισμούς και τις διαφορετικές γλώσσες διαμορφώνει την τάση για διατήρηση της πολυμορφίας και τονίζει το δικαίωμα στη διαφορά.

Καθώς η αναγνώριση της σημασίας της γλωσσικής ποικιλότητας είναι σημαντική και στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφού εξυπηρετεί παιδαγωγικούς, κοινωνικούς και γλωσσικούς στόχους, η τάση αυτή αποτυπώνεται και στο Νέο Πρόγραμμα Γλωσσικής Διδασκαλίας για την Α΄ Λυκείου, όπου ανάμεσα στους άλλους στόχους περιλαμβάνονται και γνωστικοί, αξιακοί και γλωσσικοί στόχοι που αφορούν τη διδασκαλία της γλωσσικής πολυμορφίας. Στο πλαίσιο αυτό με την παρούσα εργασία προτείνεται ένα σχέδιο διδασκαλίας κατάλληλο να επιτύχει τους στόχους που θέτει το Νέο αυτό Πρόγραμμα Σπουδών. Το σχέδιο έχει τη μορφή Ερευνητικής Εργασίας (project). Προτείνεται να διδαχθεί είτε ως μέρος της διδασκαλίας του Γλωσσικού μαθήματος στην Α΄ Λυκείου, ενταγμένο στην ενότητα «Γλώσσα, γλωσσική ποικιλότητα και γλωσσική αλλαγή», είτε ως μια ανεξάρτητη ερευνητική εργασία στο μάθημα «Ερευνητική Εργασία» για το Λύκειο. Η αναζήτηση και καταγραφή του θεσσαλικού ιδιώματος, η κατανόηση της αξίας των ιδιωμάτων καθώς και του μηχανισμού δημιουργίας της ποικιλότητας και αξιολόγησης των γλωσσικών ποικιλιών, η αυτενέργεια και η συνεργασία των μαθητών, η δημιουργικότητα και η διάδοση των αποτελεσμάτων της εργασίας τους είναι οι στόχοι που επιδιώκεται να επιτύχουν οι μαθητές.

Η παρούσα έρευνα υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση(Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους»

Το ιδιωματικό υπόβαθρο της Κοινής Νεοελληνικής.

Παντελίδης Νικόλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ

Περίληψη

Εδώ και αρκετές δεκαετίες αναπαράγεται στη βιβλιογραφία σταθερά η άποψη ότι η Κοινή Νεοελληνική έχει ιδιωματικό υπόβαθρο, και συγκεκριμένα τα ιδιώματα της Πελοποννήσου κυρίως, ενώ σπανιότερα αναφέρονται και τα επτανησιακά ιδιώματα. Η άποψη αυτή δεν έγινε ποτέ προσπάθεια να στηριχθεί με συγκεκριμένα γλωσσικά δεδομένα, ενώ βασίστηκε επιπλέον και σε εσφαλμένη, κατά τη άποψή μου ανάγνωση των ιστορικών και πολιτισμικών δεδομένων της εποχής, στην οποία τοποθετείται η γένεση της Κοινής (19^{ος} αι.). Επιπλέον ποτέ δεν έγινε απόπειρα να ερευνηθεί από ποια εποχή μπορεί να υποτεθεί με

σχετική ασφάλεια η ύπαρξη σχετικά σταθεροποιημένης προφορικής Κοινής, η οποία να διεκδικεί με αξιώσεις και το ρόλο του επίσημου γραπτού οργάνου του έθνους, ενώ δεν ελήφθησαν γενικά υπόψη διαδικασίες δημιουργίας Κοινής (ή Κοινών;) στην προ της επανάστασης του 1821 εποχή. Σήμερα είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε πολύ καλύτερα τις γεωγραφικές ποικιλίες της Νέας Ελληνικής και την διαχρονική τους πορεία, ώστε να μπορέσουμε να αποτιμήσουμε νηφάλια τον (πιθανό) βαθμό συμβολής τους στη διαμόρφωση του γλωσσικού οργάνου που στην παλαιότερη φάση του θα ονομάζαμε Κοινή Δημοτική.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα γίνει κριτική επισκόπηση των μέχρι σήμερα απόψεων σχετικά με το χρόνο, τον τόπο και τις διαδικασίες γένεσης της Κοινής Νεοελληνικής, ενώ με βάση τα δεδομένα νεοελληνικών ιδιωμάτων αλλά και με την αξιοποίηση παλαιότερων πηγών (τουρκοκρατίας και 19^{ου} αι.) θα επιχειρηθεί η διερεύνηση της ακριβούς σχέσης των ιδιωμάτων αυτών με τις παραπάνω διαδικασίες.

Βιβλιογραφία

Mackridge, P. 2010. *Language and National Identity in Greece 1766-1976*. Oxford: Oxford University Press.

Holton D. & Manolessou I. 2010. "Medieval and Early Modern Greek". Στο Bakker E.J. (εκδ.), *A Companion to the Ancient Greek Language*. Laden et al: Wiley-Blackwell. Σελ. 539-563.

Mackridge, P. 2010 "Modern Greek". ". Στο Bakker E.J. (εκδ.), *A Companion to the Ancient Greek Language*. Laden et al: Wiley-Blackwell. Σελ. 564-587.

Mackridge, P. 2012. "Multilingualism and Standardization in Greece". Στο: Hüning M. κ.ά. (εκδ.), *Standard Languages and Multilingualism in European History*. John Benjamins. Σελ. 153-177.

Παντελίδης, Ν. 2001. «Πελοποννησιακός ιδιωματικός λόγος και Κοινή Νεοελληνική». Στο *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 21 (Πρακτικά της 21^{ης} Ετήσιας Συνάντησης Εργασίας του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 12-14 Μαΐου 2000)*. Θεσσαλονίκη. Σελ. 550-561.

Παντελίδης, Ν. 2007. «Κοινή Δημοτική: Παρατηρήσεις στη διαδικασία διαμόρφωσής της». Στο *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 27 (Πρακτικά της 27^{ης} Ετήσιας Συνάντησης Εργασίας του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 6-7 Μαΐου 2006)*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη). Σελ. 337-347.

Ψευδόφιλες λέξεις μεταξύ της κοινής νέας ελληνικής γλώσσας και της κατωιταλικής διαλέκτου στα σχολικά εγχειρίδια της Κάτω Ιταλίας.

Σταφίδας Δημήτριος, Δάσκαλος, Πανεπιστήμιο Innsbruck,

Αραμπατζή Θεοδώρα, Δασκάλα, Διεθνής Βιβλιοθήκη

Λέξεις-κλειδιά: ψευδόφιλες λέξεις, κατωιταλική διάλεκτος, σημασιολογία, σχολικά εγχειρίδια.

Περίληψη

Το φαινόμενο της ψευδοφιλίας εμφανίζεται κυρίως σε γενετικά συγγενείς γλώσσες –όπως στην περίπτωση μας η ελληνική και η κατωιταλική- ή είναι αποτέλεσμα δανεισμού από μία γλώσσα σε μία άλλη. Ως ψευδόφιλες λέξεις χαρακτηρίζονται οι λέξεις με φωνολογική ομοιότητα και σημασιολογικές διαφορές σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.

Στην ανακοίνωση αυτή αφού αρχικά επιβεβαιωθεί η ύπαρξη ψευδόφιλων λέξεων στην κοινή νέα ελληνική γλώσσα και στην κατωιταλική διάλεκτο από ένα σώμα γραπτών, παράλληλων ελληνικών και κατωιταλικών κειμένων σχολικών εγχειριδίων της Κάτω Ιταλίας, θα γίνει καταγραφή αυτών και κατηγοριοποίησή τους μεταξύ άλλων με βάση το είδος της γραμματικής κατηγορίας (ουσιαστικά, ρήματα, επίθετα κλπ.). Για την καταγραφή των σημασιών κάθε λέξης θα χρησιμοποιηθούν λεξικά και των δύο γλωσσών, ώστε να ερευνηθεί, αν υπάρχει συρρίκνωση, διεύρυνση ή αλλαγή του σημασιολογικού περιεχομένου. Στα λήμματα θα συμπεριληφθούν τόσο οι πλήρως ψευδόφιλες λέξεις δηλ. οι λεξικές μονάδες με πλήρη σημασιολογική επικάλυψη όσο και οι μερικώς ψευδόφιλες λέξεις δηλ. οι λεξικές μονάδες με κοινά και μη κοινά σημασιολογικά στοιχεία.

Καθότι η κατωιταλική διάλεκτος και η ελληνική γλώσσα διδάσκονται στα σχολεία της Καλαβρίας και της Απουλίας, έστω και κάτω από μη ιδανικές συνθήκες, κρίνεται απαραίτητη η αξιοποίησή των ψευδόφιλων λέξεων στη διδακτική πράξη και συγκεκριμένα στο γλωσσικό μάθημα της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Για το λόγο αυτό θα παρουσιαστούν επιπρόσθετα συγκεκριμένες προτάσεις για τη διδακτική αξιοποίησή τους με στόχο τον εμπλουτισμό του εκφραστικού φάσματος των μαθητών και την αποφυγή συγχύσεων.

Βιβλιογραφία

Αλεξάνδρου, Δ. 1997: *Γκρεκάνοι - Οι Έλληνες της Μάγκνα Γρέτσια*. Αθήνα.

Γεωργοτά, Σ. 2009: *Η δημογραφική εξέλιξη των ελληνόφωνων πληθυσμών της GreciaSalentina και η γλωσσική κατάσταση στη σύγχρονη εποχή. Ενδεχόμενα και προοπτικές*. Κέρκυρα: μεταπτυχιακή εργασία.

Campolo, I. 2004: Ένα καινούριο ιστορικό λεξικό των νοτιοϊταλικών ελληνικών. Στο *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα. Πρακτικά της 24ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (9-11 Μαΐου 2003)*, 153-162. Θεσσαλονίκη.

Haarmann, H. 2001: *Kleines Lexikon der Sprachen. Von Albanisch bis Zulu*. München: C.H. Beck-Verlag.

Horrocks, G. 1977: *Greek: A history of the language and its speakers*. London.

Rohlf, G. 1962: *Neue Beiträge zur Kenntnis der unteritalienischen Gräzität*. München.

Καβάγια, Β. 2011: PosmatomeGriko. Η ιδέα για το πρόγραμμα. Στο *Γκρίκο: η ελληνικής καταγωγής διάλεκτο της Απουλίας και η διδασκαλία της*. (Πρακτικά Ημερίδας, 17 Δεκεμβρίου 2011). Αθήνα.

Καραναστάσης, Α. 1997: *Γραμματική των Ελληνικών Ιδιωμάτων της Κάτω Ιταλίας*. Αθήνα.

Κατσογιάννου, Μ. 1999α.: Ελληνικά της Κάτω Ιταλίας: η κοινωνιογλωσσολογική άποψη. Στο *Ελληνική Γλωσσολογία '97*. Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα (Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τομέας Γλωσσολογίας, 25-27 Σεπτεμβρίου 1997), επιμ. Α. Μόζερ, 605-613. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κοντοσόπουλος, Ν. 1994 (2η έκδ.): *Διάλεκτοι και Ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα.

Προφίλη, Ο. 1999α.: Η ελληνική στη νότια Ιταλία. Στο *Διαλεκτικοί θύλακοι της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα.

Τζιτζιλής, Χ. 2000: Νεοελληνικές Διάλεκτοι και Νεοελληνική Διαλεκτολογία. Στο *Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της*. Αθήνα (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας), 15-22.

Tore, J. 2003: *Eine kurze Geschichte der Sprachen*. Heidelberg: Spektrum.

Η θέση των διαλέκτων στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ένα παράδειγμα αξιοποίησης της ποντιακής.

Συμεωνίδης Βασίλης, Φιλολόγος, 3ο Γενικό Λύκειο Δράμας

Λέξεις κλειδιά: ποντιακή διάλεκτος, γλωσσική διδασκαλία

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας είναι να συσχετίσει μια περίπτωση αξιοποίησης διαλέκτου στη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής, αφενός με θεωρητικές προσεγγίσεις και αφετέρου με την πραγματικότητα της γλωσσικής εκπαίδευσης όπως αποτυπώνεται στα βιβλία γλωσσικής διδασκαλίας της δευτεροβάθμιας. Αρχικά γίνεται σύντομη αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο όπου μπορεί να ενταχθεί η αξιοποίηση των διαλέκτων στη γλωσσική διδασκαλία· πρόκειται για προσεγγίσεις της ποντιακής διαλέκτου που δείχνουν και τη χρησιμότητά της στην παιδαγωγική της νεοελληνικής. Επίσης, στο θεωρητικό πλαίσιο περιλαμβάνονται προσεγγίσεις που δείχνουν τη σημασία της σχολικής γλώσσας, της υποβάθμισης του προφορικού λόγου και των διαλέκτων στην επίδοση των μαθητών.

Στη συνέχεια εξετάζονται τα σχολικά βιβλία και διαπιστώνεται ότι οι αναφορές στις γλωσσικές ποικιλίες γενικά απουσιάζουν ακόμα και σε ενότητες σχετικές με τον τοπικό πολιτισμό διαφόρων περιοχών. Πολύ περισσότερο απουσιάζει η ένταξή τους στη διδασκαλία. Επιπλέον, από σχετική έρευνα φάνηκαν στοιχεία αρνητικής στάσης των εκπαιδευτικών απέναντι στα βιβλία. Έτσι πιθανότατα ακυρώνεται και η επικοινωνιακή τακτική που προτείνουν τα βιβλία. Τέλος, αν και στη νέα γραμματική που αντικατέστησε την σχολική γραμματική Τριανταφυλλίδη παρατηρείται πιο ανεκτική στάση απέναντι στην πολυτυπία, η ανοχή αφορά ακόμη περισσότερο τα λόγια στοιχεία και όχι τις γεωγραφικές ποικιλίες. Οι προηγούμενες διαπιστώσεις γίνονται κατανοητές έχοντας υπόψη και τις δεσμεύσεις που απορρέουν από τα αναλυτικά προγράμματα. Στα βιβλία του Λυκείου η γλωσσική διδασκαλία δεν έχει κανονιστικό χαρακτήρα και μάλιστα στο πρώτο τεύχος γίνεται εκτενής λόγος για τις γεωγραφικές ποικιλίες. Ίσως είναι η καταλληλότερη στιγμή για να δοκιμάσουμε την αξιοποίηση των διαλέκτων στη διδασκαλία.

Το τρίτο μέρος του κειμένου περιγράφει το παράδειγμα στο οποίο αξιοποιήθηκε η ποντιακή διάλεκτος ως γλώσσα μετάφρασης αρχαίου κειμένου. Η επιλογή της συγκεκριμένης διαλέκτου έγινε, επειδή πολλοί μαθητές ήταν εξοικειωμένοι, εφόσον η ποντιακή αποτελεί μέρος του γλωσσικού περιβάλλοντός τους. Η επιλογή του μαθήματος της αρχαίας γλώσσας έγινε, επειδή το ζητούμενο της μετάφρασης μπορεί εύκολα να αφορά άλλη γλωσσική ποικιλία και όχι την κοινή νεοελληνική. Η περίπτωση που παρουσιάζεται, εκτός

από τη μετάφραση ενός εκτενούς κειμένου από τα «Ελληνικά» του Ξενοφώντα, αφορά και τη δημιουργία ενός βίντεο με σκίτσα και ανάγνωση της ποντιακής μετάφρασης από τους μαθητές. Ακόμη, αναφερόμαστε στη μαθητική οπτική για τη δραστηριότητα και τα συνακόλουθα οφέλη της· μέσα από τις κρίσεις των μαθητών επιβεβαιώνονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις.

Τέλος, συμπεραίνεται ότι θα πρέπει να γίνουν προσπάθειες για να αρθεί η διάσταση ανάμεσα στη θεωρία και την επίσημη πραγματικότητα της γλωσσικής διδασκαλίας για να αρθούν και τα εμπόδια αξιοποίησης των γεωγραφικών ποικιλιών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Βιβλιογραφία

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 309-325, 430-438

Drettas, G., «Το ελληνο-ποντιακό διαλεκτικό σύνολο». Στο Α.-Φ. Χριστίδης κ.ά. (επιμ.) Διαλεκτικοί θύλακοι της ελληνικής, Αθήνα: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1999, σ. 15-24

Drettas, G., «Η ποντιακή διάλεκτος και η χρησιμότητά της στην παιδαγωγική της σύγχρονης ελληνικής». Στο Α.Φ. Χριστίδης, Μ. Αραποπούλου, Γ. Γιανουλοπούλου (επιμ.), Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της, Αθήνα: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 2000, σ. 35-42

Βελούδης, Γ., «Η Βαβέλ της γλωσσικής διδασκαλίας». Φιλολογος, τχ. 140/ 2010, σ. 232-236

Δημόπουλος Κ., «Δημιουργική σκέψη και δημιουργικά άτομα: επιπτώσεις για την πρακτική στη σχολική τάξη». Στο Β. Κουλαϊδής (επιμ.) Σύγχρονες Διδακτικές Προσεγγίσεις για την Ανάπτυξη Κριτικής – Δημιουργικής Σκέψης, Αθήνα, ΟΕΠΕΚ, 2007, σ. 223-238

Επιμορφωτικό Υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης, τεύχος 1: γενικό μέρος, Α΄ έκδοση, Πάτρα 2010

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ) Δημοτικού – Γυμνασίου, 21072α/Γ2, ΦΕΚ 303, τχ δεύτερο, 13/3/2003, σ. 3778-3794

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως, νόμος 309, ΦΕΚ 100, τχ πρώτον, 30/4/1976, σ. 643

Θεοδωρίδου, Ε., «Τα νέα σχολικά εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας στο Γυμνάσιο», Απόψεις φιλολόγων εκπαιδευτικών, Θεσσαλονίκη, 2009 (αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, ανάκτηση στις 9/9/2012 από <http://invenio.lib.auth.gr/record/113692/files/GRI-2009-3255.pdf?version=1>

Καβουκόπουλος Φ., Παραδιά Μ., Μήτσης Ν., Χατζησαββίδης Σ., «Η κλιτική πολυτυπία στις γραμματικές της Νέας Ελληνικής». Νέα Παιδεία, τχ. 137/ 2011, σ. 15-42

Καβουκόπουλος Φ., Παραδιά Μ., Μήτσης Ν., Χατζησαββίδης Σ., «Οι γραμματικές περιγραφές της Νέας Ελληνικής και η Νέα Σχολική Γραμματική Γυμνασίου». Νέα Παιδεία, τχ. 134/ 2010, σ. 92-124

Μαλικούτη-Drachman, Α., «Συρρίκνωση διαλεκτικών συστημάτων». Στο Α.Φ. Χριστίδης, Μ. Αραποπούλου, Γ. Γιανουλοπούλου (επιμ.), Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της, Αθήνα, 2000, σ. 23-28

Μαρωνίτης, Δ.Ν., «Ενδογλωσσική ανισοτιμία». Στο Α.-Φ. Χριστίδης, Μ. Θεοδωροπούλου (επιμ.), Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 2001, σ. 291-294

Μαρωνίτης, Δ.Ν., «Χρήσεις της γλώσσας: η γλώσσα της εκπαίδευσης». Στο Επιστημονικό Συμπόσιο: Χρήσεις της Γλώσσας, Αθήνα, 2005, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, σ. 225-234

Μοσχονάς, Σπ., «Διορθωτικές πρακτικές». Στο Επιστημονικό Συμπόσιο: Χρήσεις της Γλώσσας, Αθήνα, 2005, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, σ. 151-174

Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής), Θεσσαλονίκη, 1996 [1941]

Πεσμαζόγλου, Στ., «Εθνική και γλωσσική κυριαρχία: Θεωρίες του εθνικισμού και γλώσσα». Στο Μαρία Θεοδωροπούλου (επιμ.) Θέρμη και φως, Θεσσαλονίκη, 2008, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, σ. 499-526

Σετάτος, Μ., «Κοινή γλώσσα και κοινή νεοελληνική (ΚΝΕ)». Φιλολογος, τχ. 140/ 2010, σ. 220-231

Τζιτζιλής, Χρ., «Νεοελληνικές διάλεκτοι και νεοελληνική διαλεκτολογία». Στο Α.Φ. Χριστίδης, Μ. Αραποπούλου, Γ. Γιανουλοπούλου (επιμ.), Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της, Αθήνα, 2000, σ. 15-22

Τσαγγαλίδης Α., «Η νέα γραμματική του Γυμνασίου». Φιλολογος, τχ. 144/ 2011, σ. 174-175

Φραγκουδάκη, Ά., Γλώσσα και ιδεολογία, Αθήνα, 1999, Οδυσσέας

Χριστίδης, Α.-Φ., Γλώσσα, πολιτική, πολιτισμός, Αθήνα, 2002, Πόλις

Σχολικά βιβλία

Καρανικόλας, Α. κ.ά., Νεοελληνική Γραμματική, αναπροσαρμογή της μικρής νεοελληνικής γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Αθήνα, 2004, ΟΕΔΒ, σ. 7-9, 246-248

Χατζησαββίδης Σ., Χατζησαββίδου Α., Γραμματική νέας ελληνικής γλώσσας, Α', Β', Γ' Γυμνασίου, Αθήνα 2011, ΟΕΔΒ, σ. 11-13, 15-16, 82, 91-92, 98

Αγγελάκος Κ., Κατσαρού Ε., Μαγγανά Α., Νεοελληνική Γλώσσα Α' Γυμνασίου, Αθήνα, 2006, ΟΕΔΒ, σ. 7, 149-161, 162-163

Αγγελάκος Κ., Κατσαρού Ε., Μαγγανά Α., Νεοελληνική Γλώσσα Α' Γυμνασίου, Τετράδιο Εργασιών, Αθήνα, 2006, ΟΕΔΒ, σ. 73-79

Αγγελάκος Κ., Κατσαρού Ε., Μαγγανά Α., Νεοελληνική Γλώσσα Α' Γυμνασίου, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα, 2006, ΟΕΔΒ, σ. 7-11, 110

Γαβριηλίδου Μ., Εμμανουηλίδης Π., Πετρίδου-Εμμανουηλίδου Έ., Νεοελληνική Γλώσσα Β' Γυμνασίου, Αθήνα, 2006, ΟΕΔΒ, σ. 7, 9-26, 149-150

Γαβριηλίδου Μ., Εμμανουηλίδης Π., Πετρίδου-Εμμανουηλίδου Έ., Νεοελληνική Γλώσσα Β' Γυμνασίου, Τετράδιο Εργασιών, Αθήνα, 2006, ΟΕΔΒ, σ. 7-16

Γαβριηλίδου Μ., Εμμανουηλίδης Π., Πετρίδου-Εμμανουηλίδου Έ., Νεοελληνική Γλώσσα Β' Γυμνασίου, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα, 2006, ΟΕΔΒ, σ. 7-15

Κατσαρού Ελένη, Μαγγανά Αναστασία, Σκιά Αικατερίνη, Τσέλιου Βασιλική, Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Γυμνασίου, Αθήνα, 2006, ΟΕΔΒ, σ. 7, 23, 29-44, 45-62, 151-152

Κατσαρού Ε., Μαγγανά Α., Σκιά Αι., Τσέλιου Β., Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Γυμνασίου, Τετράδιο Εργασιών, Αθήνα, 2006, ΟΕΔΒ, σ. 7-26

Κατσαρού Ε., Μαγγανά Α., Σκιά Αι., Τσέλιου Β., Νεοελληνική Γλώσσα Γ΄ Γυμνασίου, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα, 2006, ΟΕΔΒ, σ. 7-38

Τσολάκης Χ., Αδαλόγλου Κ., Αυδή Α., Λόππα Ε., Τάνης Δ., Έκθεση – έκφραση για το ενιαίο λύκειο, αναθεωρημένη έκδοση, τχ Α΄, Αθήνα, 2010, ΟΕΔΒ, σ. 22-29

Τσολάκης Χ., Αδαλόγλου Κ., Αυδή Α., Λόππα Ε., Τάνης Δ., Έκθεση – έκφραση για το ενιαίο λύκειο, αναθεωρημένη έκδοση, τχ Β΄, Αθήνα, 2010, ΟΕΔΒ, σ. 79-86

Οι γλωσσικές ποικιλίες στην ελληνική πρωτοβάθμια εκπαίδευση: σκέψεις και προβληματική για τον σχεδιασμό ενός προγράμματος διδασκαλίας

Τζακώστα Μαρίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Περίληψη

Οι νεοελληνικές διάλεκτοι συνιστούν ζωντανές όψεις της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, ενώ το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (2002, 2003) προάγει την επικοινωνιακή χρήση της γλώσσας και τον γραμματισμό τόσο στο νηπιαγωγείο όσο και στο δημοτικό σχολείο, η διδασκαλία των διαλέκτων απουσιάζει συστηματικά από το ελληνικό σχολείο. Με αυτό το δεδομένο, στόχος της έρευνάς μας είναι ο σχεδιασμός ενός προγράμματος διδασκαλίας των ελληνικών διαλέκτων και η εφαρμογή του στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, πιο συγκεκριμένα στο νηπιαγωγείο και την πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου. Έμφαση δίνεται στην κρητική διάλεκτο η οποία πέραν του ότι συνιστά μια ευρέως ομιλούμενη γλωσσική μορφή είναι ενδιαφέρουσα από φιλολογικής και γλωσσολογικής άποψης μιας και στη συγκεκριμένη διάλεκτο γράφτηκαν σημαντικότερα ποιητικά έργα, τα οποία προσφέρονται ως αντικείμενο γλωσσικής διδασκαλίας (βλ. Κοντοσόπουλος 1997, 2001).

Στο πλαίσιο της έρευνάς μας, θα εστιάσουμε σε θεμελιώδη φωνολογικά ζητήματα της κρητικής διαλέκτου, για παράδειγμα, στα χαρακτηριστικά της συλλαβικής δομής, το βαθμό συνθετότητας των συμφωνικών συμπλεγμάτων και τη θέση του τόνου μέσα στη λέξη. Περαιτέρω στόχος μας είναι να διερευνήσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι συγκεκριμένες φωνολογικές όψεις επηρεάζουν το σχηματισμό λέξεων και, κατά συνέπεια, την ανάπτυξη και τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου. Δεδομένου ότι οι φωνολογικές δομές κάθε γλώσσας συνιστούν θεμελιώδες υπόβαθρο για την ανάπτυξη και καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας των παιδιών προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας σε όλα τα επίπεδα γραμματικής ανάλυσης (βλ. ενδεικτικά Levelt 1998), θεωρούμε ότι η ελλιπής γλωσσική διδασκαλία των παραπάνω δημιουργεί προβλήματα στην ορθή ανάπτυξη της φωνολογικής ενημερότητας των διαλεκτόφωνων μαθητών. Θεμελιώδης υπόθεσή μας είναι ότι τα διαλεκτόφωνα παιδιά προσχολικής ηλικίας θα παρουσιάζουν δυσκολίες στη αντίληψη και κατανόηση λεπτών διαφορών Κοινής Νεοελληνικής (στο εξής ΚΝΕ), όπως ο επιτονισμός, ενώ τα διαλεκτόφωνα παιδιά της πρώτης δημοτικού θα παρουσιάζουν προβλήματα στη γραπτή απεικόνιση της διαλέκτου.

Απώτερος στόχος της έρευνάς μας είναι να προχωρήσουμε σε μια ολοκληρωμένη πρόταση ενός προγράμματος συνδυαστικής διδασκαλίας της ΚΝΕ και της κρητικής διαλέκτου το οποίο και θα εφαρμόσουμε σε τάξεις προσχολικής εκπαίδευσης καθώς και σε τμήματα της πρώτης τάξης του δημοτικού σχολείου. Οι τελικές θέσεις και προτάσεις μας θα στηρίζονται α) σε γλωσσικά δεδομένα ελεύθερου λόγου τα οποία θα συλλεχθούν στο πλαίσιο έρευνας πεδίου και β) σε δεδομένα τα οποία θα προκύψουν από τη χορήγηση ενός ερωτηματολογίου. Η συνδυαστική διδασκαλία διαλεκτικών φαινομένων και φαινομένων της ΚΝΕ θα αναδείξει ομοιότητες και διαφορές των δύο γλωσσικών μορφών και θα συμβάλει στην κατανόηση και κατάρτιση/εκμάθηση της διαλέκτου και της κατανόησης και ένταξης της ΚΝΕ μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο γλωσσικών μορφών. Με αυτόν τον τρόπο θα ελέγξουμε τη βαθμιαία διαφοροποίηση ή/και βελτίωση της μεταγλωσσικής ικανότητας των μαθητών τόσο στη μητρική γλωσσική ποικιλία όσο και στην ΚΝΕ.

Πεποίθησή μας είναι ότι η διδασκαλία διαφορετικών γλωσσικών ποικιλιών δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα να γνωρίσουν τη δυναμική της μητρικής τους γλώσσας και τον πλούτο των εκφραστικών της μέσων και ανακαλύψουν τη γραμματική συγγένεια των συστημάτων της Κοινής και των διαλέκτων ώστε να καλλιεργηθεί η μεταγλωσσική ικανότητα των μαθητών.

Βιβλιογραφία

Κοντοσόπουλος, Ν. 1997. *Θέματα Κρητικής Διαλεκτολογίας. Αναδημοσίευση μελετών*. Αθήνα: Βιβλιοεκδοτική Αναστασάκη.

Κοντοσόπουλος, Ν. 2001. *Διάλεκτοι και Ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη.

Levelt, W.J.M. 1998. *Speaking. From Intention to Articulation*. Cambridge, MA: MIT Press.

Υπουργική Απόφαση Γ2/21072β (ΦΕΚ 304/τ. Β'/13-3-2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Προσχολικής Αγωγής*.

Υπουργική Απόφαση Γ2/21072α (ΦΕΚ 303/τ. Β'/13-3-2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Δημοτικού-Γυμνασίου*.

Έρευνα 20 ψευδόφιλων λέξεων μεταξύ Κοινής Νέας Ελληνικής και Κυπριακής στο Γυμνάσιο.

Χατζοπούλου Νάντια, Υποψήφια Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Κατσογιάννου Μαριάννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Λέξεις-κλειδιά: ψευδόφιλες λέξεις (false friends), ΚΝΕ, κυπριακή, γραπτός λόγος, σχολικό περιβάλλον.

Περίληψη

Το φαινόμενο της ψευδοφιλίας είναι ιδιαίτερα σύννηθες. Οι ψευδόφιλες λέξεις (false friends) εμφανίζονται κατά κανόνα μεταξύ συγγενικών γλωσσών, αλλά μπορεί να είναι και αποτέλεσμα δανεισμού, είτε από μία κοινή γλώσσα-πηγή, είτε μεταξύ δύο γλωσσών, όπως είναι η αγγλική και η γαλλική. Αν και δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός, οι περισσότεροι ερευνητές συμφωνούν ότι βασικό χαρακτηριστικό των ψευδόφιλων είναι το γεγονός ότι πρόκειται για μονάδες διαφορετικών γλωσσών (ή γλωσσικών ποικιλιών) που έχουν όμοιο, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, σημαίνον και διαφορετικό σημαίνόμενο.

Οι σχετικές μελέτες στην κοινή νέα ελληνική (ΚΝΕ) είναι διαγλωσσικές, υπάρχει όμως και μία ιδιαίτερη, ενδογλωσσική μορφή του φαινομένου που δεν έχει αναλυθεί μέχρι σήμερα. Πρόκειται για τα ψευδόφιλα που εμφανίζονται μεταξύ της ΚΝΕ και της κυπριακής, δηλ. μεταξύ ποικιλιών της ίδιας γλώσσας. Το φαινόμενο της ψευδοφιλίας γίνεται συνήθως αντιληπτό από τους ομιλητές της ΚΝΕ, καθώς στην επικοινωνία τους με ομιλητές της κυπριακής μπορεί να μην κατανοήσουν τις προτάσεις στις οποίες χρησιμοποιούνται ψευδόφιλα. Αντίθετα, οι φυσικοί ομιλητές της κυπριακής συχνά δεν το αντιλαμβάνονται.

Στην Κύπρο εμφανής είναι μία ιδιαίτερη κοινωνιογλωσσική κατάσταση που κάποιοι μελετητές ορίζονται ως *κοινωνική διγλωσσία* και αλλιώς *διδιαλεκτισμός*. Η ΚΝΕ είναι η επίσημη ποικιλία που χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση, στα Μ.Μ.Ε. και στο γραπτό λόγο, ενώ η κυπριακή αποτελεί την μη τυποποιημένη ποικιλία της καθημερινότητας. Οι μαθητές πριν την είσοδό τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, είτε δεν γνωρίζουν την ΚΝΕ, είτε έχουν παθητική γνώση, αλλά δεν την χρησιμοποιούν ενεργητικά. Παρόλο που η ΚΝΕ διδάσκεται στο σχολείο, ως γλώσσα-μαθησιακός στόχος και γλώσσα-μαθησιακό όργανο, στην πράξη ο ρόλος της γλώσσας-μαθησιακού οργάνου ανατίθεται στην κυπριακή, αφού οι μαθητές χρησιμοποιούν σχεδόν αποκλειστικά τη μητρική τους ποικιλία, ενώ οι εκπαιδευτικοί την επιλέγουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τον αναμενόμενο. Ταυτόχρονα, οι Κύπριοι μαθητές και εκπαιδευτικοί αγνοούν το φαινόμενο της ψευδοφιλίας και χρησιμοποιούν ψευδόφιλα στον προφορικό λόγο θεωρώντας ότι η σημασία των λέξεων που χρησιμοποιούν είναι ίδια στην κυπριακή και στην ΚΝΕ.

Η ερευνητική μας υπόθεση είναι ότι το ίδιο συμβαίνει και στο γραπτό λόγο των μαθητών. Ο γραπτός λόγος που διδάσκεται και παράγεται από μαθητές και εκπαιδευτικούς στο εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου είναι αποκλειστικά η ΚΝΕ. Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα μίας έρευνας με αντικείμενο τη χρήση 20 ψευδόφιλων λέξεων στο πλαίσιο της παραγωγής γραπτού λόγου από μαθητές γυμνασίου. Στόχος της έρευνας ήταν να διαπιστώσουμε αν, και σε ποιο βαθμό τα ψευδόφιλα χρησιμοποιούνται με τη σημασία που έχουν στην κυπριακή από πληροφορητές που θεωρούν ότι αυτή η σημασία ανήκει στην ΚΝΕ.

Βιβλιογραφία

Gouws, R. H., Prinsloo, D.J. & deSchryver, G.M. 2004. "Friends will be friends – true or false. Lexicographic approaches to the treatment of false friends". *EURALEX 2004 Proceedings*, p. 797-806.

Kiss, M. 2002. "Les pièges du vocabulaire bilingue: les faux amis". *Revue d'études françaises* n. 7, p. 41-55.

Koessler, Maxime και Jules Derocquiny. 1928. *Les faux amis, ou les trahisons des vocabulaire anglais*. Paris, Vuibert.

Κυριαζή-Παπακωνσταντίνου, Μ. 2005. «Διαγλωσσικά ομότυπα της ελληνικής και αγγλικής ειδικής γλώσσας ηλεκτρολογίας-ηλεκτρονικής. Γλωσσοδιδασκτική πρόταση». *Πρακτικά 5ου Συνεδρίου- Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία*, Αθήνα, ΕΛΕΤΟ, σ. 303-312.

Mattheoudakis, M. & Patsala, P. 2007. "English-Greek false friends: Now they are, now they aren't". 8th International Conference of Greek Linguistics. University of Ioannina.

Η σχέση κοινωνικών παραγόντων και φωνητικής πραγμάτωσης των φθόγγων: ο σχεδιασμός μιας έρευνας.

Χρίστου Θεοφανώ, Υποψήφια διδάκτωρ, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Εργαστηριακή Συνεργάτιδα, ΤΕΙ Ηπείρου

Λέξεις κλειδιά: Κοινωνιοφωνητική, Διάλεκτοι, Κοινωνιογλωσσολογία, Φωνητική

Περίληψη

Πολλές είναι, από κοινωνιογλωσσολογικής πλευράς, οι εξωγλωσσικές αιτίες γλωσσικών αλλαγών, ανάμεσα στις οποίες είναι πολιτισμικές, οικονομικές και κοινωνικές. Γλώσσα και κοινωνία βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση (Dittmar 1976: 238). Όπως επισημαίνει ο Labov (Labov 2001), κοινωνικοί παράγοντες όπως το φύλο ή ηλικία, η μόρφωση κ.α. επιδρούν στη γλώσσα κάθε ομιλητή. Τέτοιες επιδράσεις οδηγούν συχνά στη δημιουργία κοινωνικών ή τοπικών διαλέκτων. Επιπρόσθετα, παράγοντες που συμβάλλουν στη γλωσσική αλλαγή μπορεί να είναι ο τόπος διαμονής (Τομπαΐδης 1982: 40-42, Πυργιωτάκης 1986: 73) και το κοινωνικό δίκτυο (Milroy&L. Milroy 1985). Οι ομιλητές, παράλληλα, επηρεάζονται από τον «αναλογικό σχηματισμό» (Levelling), που οδηγεί σε περιορισμό των διαλεκτικών στοιχείων κατά τη συνομιλία κατά πρόσωπο με άτομα που δεν χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη διάλεκτο (Torgersen&P. Kerswill 2004).

Από τη φωνητική/φωνολογική πλευρά, στις βόρειες διαλέκτους, το φωνολογικό χαρακτηριστικό που κυριαρχεί είναι η αποβολή και η στένωση των φωνηέντων (Newton 1972, Browning 1991 κ.α.). Συγκεκριμένα, οι βόρειες διάλεκτοι αποβάλλουν τα άτονα *i* και *u*, ενώ στενώνουν τα άτονα *e* και *o*. Η αποβολή των φωνηέντων δημιουργεί συμφωνικά συμπλέγματα που δεν υπάρχουν στην Κοινή Νέα Ελληνική (Topintzi & Baltazani 2010).

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι να παρουσιαστεί ο σχεδιασμός έρευνας, που πραγματοποιείται στα πλαίσια της εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής και φιλοδοξεί να εξετάσει την επίδραση κοινωνικών παραγόντων στη φωνητικής πραγμάτωσης των φθόγγων σε ομιλητές της Ηπειρωτικής Διαλέκτου.

Στη συγκεκριμένη έρευνα, η οποία εμπίπτει στο πεδίο της κοινωνιοφωνητικής, συνδυάζονται η κοινωνιογλωσσολογική και η φωνητική/φωνολογική προσέγγιση και επιχειρείται να διερευνηθεί κατά πόσο επηρεάζεται η διάρκεια και η ποιότητα των φωνηέντων και συμφώνων της ηπειρωτικής διαλέκτου

από συγκεκριμένους κοινωνικούς και γεωγραφικούς παράγοντες, ανάμεσα στους οποίους θα είναι το φύλο, η ηλικία, η κοινωνική τάξη (ανάλογα με επάγγελμα και μόρφωση), το κοινωνικό δίκτυο και ο τόπος διαμονής. Αναλυτικότερα εξετάζεται η επίδραση κοινωνικών παραγόντων όπως οι παραπάνω στα ακουστικά χαρακτηριστικά των φωνηέντων, των ηχηρών κλειστών και τριβόμενων συμφώνων (Arvaniti & B. Joseph 2000), των άηχων κλειστών (δασέων και μη) (Botinis et al., 2000), αλλά και στην ύπαρξη ημιφώνων, κάποια από τα οποία δεν εμφανίζονται στην Κοινή Νέα Ελληνική (Baltazani & Topintzi 2009). Η ποιότητα επίσης των φωνηέντων θα εξεταστεί σε συνάρτηση τόσο με την ποιότητα των φωνηέντων της Κοινής Νεοελληνικής, όσο και με τα οκτώ σταθερά (ή οριακά ή απόλυτα) φωνήεντα (cardinal vowels) που ο Jones επινόησε (Πετρούνιας 1984: 356). Ενώ όσον αφορά τα σύμφωνα, θα εξεταστεί η διαφοροποίησή τους σε σχέση με τα αντίστοιχα της Κοινής Νέας Ελληνικής (Arvaniti 1999).

Η προτεινόμενη έρευνα επιχειρεί να συμπληρώσει τη διαθέσιμη γνώση σχετικά με την πραγμάτωση των φωνηέντων στο ηπειρωτικό ιδίωμα με βάση τους συγκεκριμένους κοινωνικούς και γεωγραφικούς παράγοντες που προαναφέρθηκαν. Η χρησιμότητα αυτού του είδους έρευνας γίνεται ακόμα μεγαλύτερη εξαιτίας της ύπαρξης ελαχίστων ερευνών που να εμπίπτουν στο πεδίο της κοινωνιοφωνητικής και οι οποίες να σχετίζονται με την ελληνική πραγματικότητα και ειδικότερα με τις διαλέκτους.

Βιβλιογραφία

- Arvaniti, A. 1999. "Standard Modern Greek" *Journal of the International Phonetic Association*, 29:167-172. Cambridge: Cambridge University Press.
- Arvaniti, A. & B. Joseph. 2000. "Variation in voiced stop prenasalization in Greek" *Glossologia*, 11-12: 131-166. Athens: Leader Books.
- Baltazani, M. & N. Topintzi. 2009. "The phonology and phonetics of glides in Northern Greek dialects". Presented at the *4th International Conference of Modern Greek Dialects and Linguistic Theory, Chios, Greece, 11-14 June 2009*.
- Botinis, A., M. Fourakis & I. Prinou. 2000. "Acoustic structure of the Greek stop consonants". *Glossologia* 11-12, 167-199. Athens: Leader Books.
- Browning, R. 1991. *Η μεσαιωνική και νέα ελληνική γλώσσα*, (Μετάφραση Κονομή Μ. Ν.). Αθήνα: Παπαδήμας.
- Dittmar, N. 1976. *Sociolinguistics. A critical survey of theory and application*. London: Edward Arnold.
- Labov, W. 2001. *Principles of linguistic change, v. 2: social factors*. Oxford: Blackwell publishers.
- Milroy, J. & L. Milroy. 1985. "Linguistic change, social network and speaker innovation". *Journal of linguistics* 21: 339 – 384. Cambridge: Cambridge University Press.
- Newton, B. 1972. *The Generative Interpretation of Dialect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Πετρούνιας, Ε. 1984. *Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική (αντιπαραθετική) ανάλυση*, τόμος Α': *Γενικές γλωσσικές αρχές, φωνητική, εισαγωγή στη φωνολογία*. Θεσσαλονίκη: University studio press, α' έκδοση.
- Πυργιωτάκης, Ι. 1986. *Κοινωνικοποίηση και Εκπαιδευτικές Ανισότητες*. Δεύτερη έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Τομπαΐδης, Δ. 1982. *Η ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Topintzi, N. & M. Baltazani. 2010. "Acoustics of high vowel loss in a Greek dialect & typological implications". (Υπό δημοσίευση).

Torgersen, E. & P. Kerswill. 2004. "Internal and external motivation in phonetic change: Dialect leveling outcomes for an English vowel shift". *Journal of sociolinguistics*. 8/1: 23- 53. Oxford: Blackwell publishing.

Επιστημονική Επιτροπή Συνεδρίου

Γιώργος Ανδρουλάκης	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Αργύρης Αρχάκης	Πανεπιστήμιο Πατρών
Μάρω Κακριδή-Ferrari	ΕΚ Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ιουλία Κανδήλα	Δρ. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Λάρισας
Μαριλένα Καρυσολαίμου	Πανεπιστήμιο Κύπρου
Μαριάνθη Μακρή-Τσιλιπάκου	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Τάσος Μάτος	Μ.εδ. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Λάρισας
Ναπολέον Μήτσης	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Κώστας Ντίνας	Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Δημήτρης Παπαζαχαρίου	Πανεπιστήμιο Πατρών
Αγγελική Ράλλη	Πανεπιστήμιο Πατρών
Ρούλα Τσοκαλίδου	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οργανωτική Επιτροπή Συνεδρίου

Ειρήνη Καραλαριώτου	Αντιπεριφερειάρχης Λάρισας
Δημήτριος Χαλούλης	Αντιδήμαρχος Πολιτισμού Δήμου Τυρνάβου
Δημήτριος Ζώης	Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Τυρνάβου
Ελένη Φανάρα	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Ζωή Μόζα	Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας
Ράνια Βερέμη	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Ιωάννης Γιαννούλας	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Νίκη Μηλίνη	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Καρολίνα Ρακιτζή	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Άνθεις Ραπτοπούλου	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γραμματεία Συνεδρίου

Δάφνη Παντώστη	Δήμος Τυρνάβου
Ευτυχία Ανθούλη	Δήμος Τυρνάβου
Ελένη Τζιάφα	Δήμος Τυρνάβου
Ιωάννα Καλιαρδού	Δήμος Τυρνάβου
Κατερίνα Λιόντου	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Ευαγγελία Ακριβούση	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Κάκια Ψύρρα	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Μερόπη Γιάννη	Σύνδεσμος Φιλολόγων Λάρισας
Νίκη Μηλίνη	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Καρολίνα Ρακιτζή	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Άνθεις Ραπτοπούλου	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας